

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЩОДО ВІЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ
ТА ПРЕВЕНЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

*Матеріали
постійно діючого науково-практичного семінару
28 травня 2021 року*

Львів
2021

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)
П78

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
вченою радою факультету № 3 ПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 14 червня 2021 року № 13)

Упорядник:
Ю. А. Хатнюк,
кандидат юридичних наук

П78 Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів
щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів:
матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
(м. Львів, 28 травня 2021 року) / упорядник Ю. А. Хатнюк.
Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ,
2021. 96 с.

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару містять тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені й обговорені під час проведення науково-практичного заходу «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів», що відбувся у Львівському державному університеті внутрішніх справ 28 травня 2021 р.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2021

КОРУПЦІЯ – ДЕСТРУКТИВНИЙ ФАКТОР СЬОГОДЕННЯ

Шановні колеги!

Вітаю Вас на щорічному постійно діючому науково-практичному семінарі «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів», який традиційно проходить на базі Львівського державного університету внутрішніх справ.

Сьогоднішній захід об'єднав колектив однодумців – науковців, представників органів влади та практичних працівників правоохоронних органів, щоб обговорити надзвичайно важливі питання наукового забезпечення діяльності правоохоронних, правозахисних і владних структур, відомчих та громадських організацій у сфері протидії корупції, зокрема вивчення можливостей використання в Україні передового досвіду інших країн.

Корупція – це комплексна проблема: соціальна, політична, економічна, правова, моральна, оскільки її прояви можливі у будь-якій сфері державного та суспільного життя, а тому механізм її подолання також має бути комплексним.

Наша держава упродовж останніх років зазнає гострої критики через відсутність прогресу у боротьбі з корупцією і невиконання міжнародних рекомендацій у цій сфері. Особливо малоефективною є протидія так званій високопосадовій корупції, тобто правопорушенням, що вчиняються вищими посадовими особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування.

Водночас тема боротьби з цим протиправним явищем віднедавна набула неабиякої популярності. Підвищена увага громадськості до корупційних скандалів в Україні створює враження зростання корупції, хоча насправді корупція, укорінювана протягом багатьох попередніх років, лише зараз стала відверто очевидною. За таких обставин проблема боротьби з корупцією відходить від усталеної методології покарання, а більше спрямовується на попе-

редження причин та умов її виникнення. Відповідно, питання боротьби з корупцією значно виходить за межі нормативно-правового регулювання і потребує взаємодії з економічними, соціальними, політичними, педагогічними та іншими принципами суспільних відносин.

На думку багатьох учених, високий рівень корупції в Україні зумовлений непрозорістю діяльності органів державної влади; відсутністю політичної волі щодо запровадження дієвих механізмів протидії корупції та неефективної участі у цій роботі правоохоронних органів. Однак у їхній діяльності виникла низка практично невирішуваних проблем.

На думку зарубіжних експертів, у діяльності правоохоронних органів України щодо боротьби з корупцією наявні проблеми, пов'язані з нестабільністю управлінських і виробничих структур, змінами статусу окремих підрозділів, страхом втрати роботи, низькою заробітною платою, що загалом спричиняє відтік найбільш кваліфікованої частини кадрів державної служби у приватний сектор.

Отже, головною проблемою залишається те, що зусилля у подоланні корупції в Україні недостатньо спрямовані на глибоке розуміння конкретних проблем суспільства та врахування рівня соціально-політичного розвитку держави.

Окрім цього, високий показник лояльного (терпимого) сприйняття корупції громадянами України пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії цьому явищу та неефективною діяльністю органів правопорядку з виявлення корупційних правопорушень і притягнення винуватців до відповідальності, про що свідчить незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів, зокрема рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO).

Удосконалення та впорядкування законодавства стосовно протидії корупційним проявам – характерна ознака процесу розвитку цивілізованої правової держави. Тому визначення способів і шляхів удосконалення антикорупційного законодавства, забезпечення єдності його застосування вимагає виваженого, відповідального підходу, залучення до участі в цих процесах не лише науковців, а й практиків, представників громадських організацій,

населення, оскільки формування демократичної, правової держави – не гасло, а реальний процес, що розпочався. Він має бути успішно завершений завдяки спільним зусиллям вітчизняних фахівців та європейських експертів.

Прагнемо, щоб на цьому заході було комплексно розглянуто всі аспекти протидії корупції в Україні: адміністративно-правові проблеми функціонування антикорупційного законодавства України; кримінально-правові проблеми протидії корупційним проявам; актуальні питання кримінологічної характеристики корупційних кримінальних правопорушень; проблеми застосування антикорупційного законодавства України у правоохоронній та правозастосовній діяльності; проблеми виявлення та припинення корупційних кримінальних правопорушень оперативними підрозділами Національної поліції; питання впровадження принципів доброчесності у формуванні фахової, діяльнісної, соціальної й особистісної компетенції під час підготовки працівників правоохоронних органів тощо. Цей захід буде надзвичайно цінним тоді, коли за наслідками обговорення напрацюємо відповідний результат.

Тому бажаю учасникам семінару творчого натхнення, цікавих ідей та плідної роботи!

Роман БЛАГУТА,

*кандидат юридичних наук, професор,
ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ*

І. Б. Газдайка-Василишин,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

В. П. Коваленко,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЗА БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО НЕЗАКОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЯ АЗАРТНИХ ІГОР, ЛОТЕРЕЙ

Законом України від 14.07.2020 року № 768-IX «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» [1] Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено статтею 365-3, якою встановлено відповідальність за бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей. Цим же Законом передбачено нову редакцію статті 203-2 КК України «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей».

Ці законодавчі зміни викликають цілу низку запитань та зауважень, колізій та проблем. Першочергово, це питання чинності цих змін. Адже, відповідно до частини 6 статті 3 КК України зміни до законодавства України про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про внесення змін до КК України та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення.

Ця правова норма є чинною з 11.06.2020 року. Тому згаданим вище Законом, прийнятим 14.07.2020 року, не можна було вносити зміни у КК України, адже в його назві немає

жодної згадки про внесення змін до кримінального (чи будь-якого іншого) законодавства.

В науці кримінального права такого роду законотворча діяльність породжує риторичні запитання, до прикладу «виникає питання, а які юридичні наслідки тягне за собою порушення вимог ч. 6 ст. 3 КК України? Так виглядає, що жодних. Тож навіщо вводити правило, яке самими потім й порушується, нівелюючи юридичне значення положень КК?» [2, с. 155].

На наш погляд, в цьому випадку не слід керуватись традиційним підходом до вирішення темпоральних колізій, в основу якого покладено припущення, що і більш ранній, і більш пізній акт виражає волю одного законодавця, але слід надавати перевагу тій волі законодавця, яка виражена останньою, так як саме вона є більш прогресивною. Тому що у випадку, коли «спочатку законодавець шляхом прийняття процедурної норми обмежує себе у створенні певних норм, а потім сам і порушує такі обмеження, навряд чи слід вести мову про розумність дій законодавця, а відтак застосування колізійного принципу пріоритету більш пізнього акта видається помилковим» [3, с. 21]. Додатково така позиція аргументується необхідністю дотримання щонайменше двох принципів кримінального права: принципу якості кримінального закону та принципу тлумачення всіх сумнівів на користь особи, дії якої кваліфікуються.

Таким чином видається, що нова редакція статті 203-2 та стаття 365-3 КК України не повинні визнаватись чинними і не можуть бути застосованими аж до того моменту, поки відповідні зміни не будуть внесені до КК України Законом про внесення змін до кримінального, кримінального процесуального законодавства України чи законодавства України про адміністративні правопорушення.

Проте, навіть за умови, що законодавець прийме ці норми без порушення процедури внесення змін до КК України, вони і надалі породжуватимуть низку теоретико-прикладних проблем. Зокрема, положення статті 365-3 КК України викликають наступні запитання:

1. Чим обумовлена доцільність криміналізації тих діянь, які нею передбачені? Адже зловживання владою або службовим

становищем, перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, а також службова недбалість визнаються кримінально протиправними діями за умови завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб.

Натомість статтею 365-3 КК України закріплено формальний склад злочину, у якому кримінально протиправним визнається невжиття передбачених законодавством заходів або приховування виявленої незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей незалежно від заподіяної цими діями шкоди. У чому полягає настільки підвищений ступінь суспільної небезпеки цих дій порівняно з названими вище діями, які наділені таким же характером суспільної небезпеки? Відповідь на це питання варто обґрунтовувати із врахуванням усіх чинників (обставин), що свідчать про соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за такого роду дії, а саме: їх суспільної небезпеки; відносної поширеності; доцільності протидії цим посяганням кримінально-правовими засобами; традицій вітчизняної законодавчої практики щодо боротьби з цими посяганнями; зарубіжного досвіду застосування кримінально-правових засобів протидії правопорушенням цього виду [4, с. 250]. Адже, «без емпіричного дослідження пропонувати нову криміналізацію чи пеналізацію – державне свавілля, наслідки якого здебільшого мають яскраво виражений негативний характер» [5, с. 47].

2. Дискусійним, на наш погляд, є також питання про об'єкт аналізованого злочину. Судячи із місця розташування цієї норми в Особливій частині КК України, законодавець вирішив, що основним безпосереднім об'єктом цього посягання є суспільні відносини в сфері службової діяльності. Проте, виходячи зі змісту цієї норми, очевидно, що це кримінальне правопорушення посягає і на суспільні відносини в сфері господарської діяльності (оскільки потурає незаконній діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей), і на суспільні відносини правосуддя (адже воно спрямоване на приховування такого роду незаконної діяльності, чим перешкоджає її своєчасному та ефективному попередженню, виявленню, припиненню та розслідуванню).

3. Суспільно небезпечне діяння в складі даного кримінального правопорушення описується наступним чином – «бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей, тобто ... невжиття передбачених законодавством заходів за заявою (повідомленням) про вчинення незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей або приховування виявленої ним незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей». Таким чином, у цій нормі порушуються правила формальної логіки, адже під бездіяльністю розуміється приховування, яке здебільшого проявляється в активній, а не пасивній поведінці.

4. Суб'єктивна сторона складу даного кримінального правопорушення описана з використанням такої конструкції – «умисне з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб». Тобто, крім вини у формі прямого чи непрямого умислу, начебто вказано на мотив, як обов'язкову ознаку даного складу злочину.

Проте, видається, що вказівка на мотив тут є зайвою, адже фактично йдеться про будь-які мотиви. Кожне умисне правопорушення вчиняється або з корисливих мотивів, або в інших особистих інтересах, або в інтересах третіх осіб. Тому опис мотиву, як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення за допомогою конструкцій «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» або «з корисливих чи інших особистих мотивів» немає жодного сенсу, адже жодним чином не обмежує мотивацію тих чи інших діянь. Принагідно слід зауважити, що такого роду конструкції містяться не лише в ч. 1 ст. 365-3, але і в інших статтях КК України (ст. 148, ч. 1 ст. 172, ст. 232, ч. 1 ст. 319, ч. 1 ст. 357, ч. 3 ст. 371 КК України) і, на наш погляд, їх варто звідти виключити. Адже, мотив (як і мета та емоційний стан) є факультативними ознаками суб'єктивної сторони.

Тому вказувати на них у диспозиції кримінально-правової норми слід лише тоді, коли необхідно описати якийсь конкретний мотив (конкретну мету, конкретний емоційний стан), а не будь-який мотив (будь-яку мету, будь-який емоційний стан).

5. Питання караності аналізованого правопорушення також видається доволі проблемним. Адже санкцією частини 1 статті 365-3 КК України передбачено безальтернативне покарання у виді позбавлення волі на строк від 6 до 8 років з обов'язковим додатковим покаранням у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. У той же час, санкції за суміжні кримінальні правопорушення (схожі за характером суспільної небезпеки) є суттєво м'якшими. Зокрема, всі вони є альтернативними та передбачають покарання, не пов'язані з позбавленням волі.

До прикладу, за основний склад службової недбалості взагалі не передбачено позбавлення волі; службова недбалість, яка спричинила тяжкі наслідки, карається позбавлення волі на строк від 2 до 5 років; зловживання владою або службовим становищем, а також приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину поряд із арештом або обмеженням волі, караються позбавленням волі на строк до 3 років. У порівнянні із цими санкціями, санкція статті 365-3 КК України видається надмірно та необґрунтовано суворою, а також такою, що не відповідає принципу економії кримінальної репресії.

Враховуючи викладене, доходимо висновку, що доповнення КК України статтею 365-3 ставить більше запитань, аніж дає відповідей. Вважаємо, що, на даний час, ця стаття не може бути застосованою, а її застосування може бути оскаржене, адже вона прийнята із порушенням процедурної норми, закріпленої ч. 6 ст. 3 КК України.

Більше того, навіть за умови, що законодавець виявить бажання оформити свою волю щодо закріплення цієї норми із дотриманням належної процедури (шляхом прийняття закону про внесення змін до КК України), на наш погляд, в такому вигляді статтю 365-3 у КК України закріплювати не варто.

1. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#n1027> (дата звернення – 25.05.2021).

2. Марін О. К. Сучасні тенденції розвитку кримінального законодавства України // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні:

матеріали XXVII звітної науково-практичної конференції (5–6 лютого 2021 р.): у 2-ох ч. Ч. 2. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2021. С. 152–155.

3. Москалюк О. В. Використання принципів права при подоланні темпоральних колізій. *Наука і практика*. 2012. № 1 (136). С. 20–24.

4. Газдайка-Василишин І. Б. До питання соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. Збірник наукових праць. Львів, 2006. Вип. 3. С. 248–258.

5. Hazdayka-Vasylyshyn I. B., Gapchich V. O., Marin O. K., Romantsova S. V., Sozanskyi T. I. Devaluation of criminal prohibition. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*. Volume 07, Issue 06, 2020. P. 46–55.

К. А. Гурковська,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Ю. І. Каплан,
слухач магістратури
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Чинне національне законодавство впродовж багатьох років розробило певні аспекти запобігання корупції у низці сфер життя суспільства та держави. Проте, видається цілком логічним, що значних позитивних результатів з цих питань немає, оскільки постійне зловживання владою, непрозорість державного управління та ряд таких потужних факторів проводять непереможний гальмівний процес. Така ситуація почала ефективно змінюватися лише в 2014 році, коли більшість населення оцінила реальні загрози цього руйнівного явища, а також реальну політичну волю до боротьби з корупцією.

Проте, зараз важливо визначити та охарактеризувати оновлену нормативно-правову базу для запобігання корупції, яка дозволить пояснити основну законодавчу базу для діяльності Національної поліції України у цій сфері. Відповідні правові акти можна систематизувати за певними логічними функціональними блоками, які, згідно з першим, охоплюють загально-правові документи. Перш за все, мова йде про Конституцію України, Закон України «Про боротьбу з корупцією», «Про Національну поліцію», які можуть бути ретрансльовані та широко розроблені при надбанні цих правових актів законодавцями.

Таким чином, на Конституції України базується законодавство країни, спрямоване забезпечення законності, прав, свобод і законних інтересів громадян, захист державного управління.

Основний акцент робиться на забезпеченні законності у суспільстві, верховенства права, демократії, справедливості тощо [1].

Для реалізації цього положення низка законодавчих актів, зокрема, спрямована на створення ефективного механізму запобігання та протидії зловживання владою посадовими особами з корупційними цілями. Детальніше варто приділити увагу положенням Закону України «Про Національну поліцію». В останньому зазначено, що на поліцейських і державних службовців поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», зокрема обмеження, пов'язані зі службою в поліції [2]: 1) забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, зокрема використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах; 2) забороняється займатися іншою оплачуваною, крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту, або підприємницькою діяльністю, входити до складу правління, інших органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку; 3) не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам; 4) зобов'язані вживати заходів щодо недопущення виникнення конфлікту інтересів; 5) обов'язкове щорічне подання до 1 квітня шляхом заповнення на офіційному веб-сайті НАЗК декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається законодавством; 6) необхідність надання згоди на проведення спеціальної перевірки особи, яка претендує на зайняття посади поліцейського. З огляду на особливості діяльності поліції, Закон України «Про Національну поліцію» містить деякі обмеження, яких слід дотримуватися при призначенні та просуванні по службі поліцейських.

Другий блок охоплює нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, які регулюють деякі важливі питання державної політики у сфері запобігання корупції в державному управлінні, зокрема в поліції. Так, у Державній програмі щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної

стратегії) на 2015-2017 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 265, визначено, що метою програми є необхідність створення ефективної загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики [3]. Серед головних виконавців цих заходів є Міністерство внутрішніх справ України, яке організовує та підтримує антикорупційні механізми у відомстві. У цьому контексті, згідно з приписами Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878, та розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.10.2016 № 803-р щодо заходів із запобігання корупції в центральних органах виконавчої влади, МВС України забезпечує здійснення заходів щодо запобігання корупції, контроль за їх реалізацією в апараті, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери його управління [4]. Разом з тим, відповідно до Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877, цей орган забезпечує здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законодавства, службової дисципліни та контролює їх виконання у центральному апараті Національної поліції України, територіальних органах, юридичних особах у сфері управління [5].

Враховуючи об'єктивну ситуацію, враховуючи, що НАЗК є ключовим гравцем у формуванні та реалізації державної політики у сфері запобігання корупції в Україні, цей державний орган із особливим статусом регулює та розробляє основні питання відповідної діяльності. Ряд наказів та рішень НАЗК визначає правову базу, яка утворює третій законодавчий блок з точки зору організації та здійснення заходів щодо запобігання та боротьби з корупційними ризиками. зокрема Типовим положенням про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженим наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.03.2020 № 102/20 визначено основні завданнями таких підрозділів [6]. Порядок проведення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції регламентований наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.05.2020 № 223/20 [7]. Також НАЗК зосереджується на призна-

ченні на посаду та звільненні з посади відповідальних за реалізацію антикорупційних програм (Порядок надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми, затверджений наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 15.09.2020 № 408/20 [8]). Щодо декларування доходів посадовців чинним є Порядок відбору декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затверджений наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 05.05.2020 № 172/20 [9], та Порядок проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затверджений наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 15.04.2020 № 144/20 [10].

У Четвертий блок нормативно-правових актів щодо запобігання корупції в діяльності Національної поліції України входять окремі відомчі документи. Першочергово варто вказати Антикорупційну програму Міністерства внутрішніх справ України на 2020-2022 роки, затверджену наказом МВС України від 31.01.2020 № 84 та Антикорупційну програму Національної поліції України на 2019-2021 роки, затверджену наказом голови Національної поліції України від 20.03.2019 № 246. Тут зосереджені не лише основні стратегічні підходи до реалізації антикорупційної політики держави у сфері повноважень відповідних правоохоронних органів, а й вказаний цілком конкретний перелік запланованих заходів та інструментів. Найближчим часом останнє дозволить ефективно та раціонально запобігати та боротися з корупцією серед працівників поліції, підвищувати обізнаність та довіру громадськості до поліції.

Специфіка п'ятого блоку нормативно-правових актів щодо запобігання корупції у діяльності Національної поліції України зумовлена тим, що регулювання будь-якої публічної сфери вимагає механізмів обґрунтованого і справедливого притягнення винних осіб до відповідальності.

Окрім кримінальної та дисциплінарної відповідальності, чинна законодавча база передбачає також адміністративну відповідальність за порушення антикорупційного законодавства. Чинне деліктне законодавство визначає такі суспільно-шкідливі діяння

у сфері службової діяльності як адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, що передбачені Главою 13-А КУпАП [11]: ст. 172-4 «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності»; ст. 172-5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків»; ст. 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю»; ст. 172-7 «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів»; ст. 172-8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень»; ст. 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції». Відповідні матеріали реалізуються згідно з приписами Порядку оформлення протоколів про адміністративні правопорушення Національним агентством з питань запобігання корупції, затвердженого наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.12.2019 № 159/19 [12].

Таким чином нормативно-правове забезпечення з питань запобігання корупції в діяльності поліції в Україні включає п'ять блоків, які в кінцевому підсумку, рівномірно доповнюють усю систему запобігання корупційним ризикам, та спрямовані на попередження та профілактику корупційних проступків через створення необхідного стійкого службового середовища, де суттєво мінімізовані чи відсутні корупційні ризики для працівників поліції.

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

3. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-п#Text>

4. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п#Text>.

5. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п#Text>

6. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції :

наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.03.2020 № 102/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0361-20#Text>

7. Про затвердження Порядку проведення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.05.2020 № 223/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0520-20#Text>

8. Про затвердження Порядку надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 15.09.2020 № 408/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-20#Text>

9. Про затвердження Порядку відбору декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, для проведення їх обов'язкової повної перевірки та визначення черговості такої перевірки на підставі оцінки ризиків: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 05.05.2020 № 172/20. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents>

10. Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 15.04.2020 № 144/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0362-20#Text>

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

12. Про затвердження Порядку оформлення протоколів про адміністративні правопорушення Національним агентством з питань запобігання корупції : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.12.2019 № 159/19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0014-20#Text>

Н. І. Дідик,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

О. Р. Зьомбра,

здобувач вищої освіти 2-го курсу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

Поширення корупційних засобів вирішення політичних, економічних і соціальних питань, правових суперечок дає підстави дійти висновку про системність корупції в усіх сферах державного й суспільного життя і навіть про загрозу формування в Україні «корупційної культури», коли у свідомості громадян окремі посади асоціюються з можливостями отримання незаконної вигоди. Створюється та легендується осучаснена система так званого «годування» залежно від посади та місця в корупційній ієрархії [1].

Для забезпечення ефективності впровадження складових механізму запобігання і протидії корупції потрібні фахівці, що мають відповідну освіту, знання й навички. Здебільшого в державних органах функцію роботи з кадрами виконують кадрові служби. Однак можна констатувати, що зазначені служби переважно займаються реєстром кадрів і діловою документацією, оскільки вони не укомплектовані кадрами зі спеціальною підготовкою, які впроваджуватимуть інноваційні методи роботи з кадрами, здійснюватимуть моніторинг розвитку кадрів у закладі, формуватимуть кадровий потенціал державної служби тощо [2, с. 125].

У проблематиці добору кадрів заслуговує на увагу досвід понад 50 зарубіжних країн, які у своїй роботі використовують поліграф. Слід зауважити, що географія і сфера його застосування продовжують розширюватися.

У більшості країн поліграф використовують для професійного добору кадрів поліції, органів державної влади, урядових установ, органів безпеки та установ, пов'язаних із роботою з секретною інформацією, до деяких інших організацій, робота в яких висуває підвищені вимоги до чесності й порядності працівника. Зарубіжні науковці особливо наголошують на важливості запровадження ефективних методів добору, що зводить до мінімуму помилок. Так, переважна частина поліцейських департаментів США застосовують опитування з використанням поліграфа під час перевірки кандидатів на роботу. Причому близько 25% кандидатів не витримують екзамену із застосуванням «детектора брехні», хоча успішно пройшли попередні етапи професійного і психологічного відбору. Слід зазначити, що точність і надійність процедури психофізіологічного тестування є досить високою – за різними джерелами, ці показники становлять 92–98% [3, с. 153].

Слід погодитись із відомим вітчизняним фахівцем Л. Д. Удаловою, що традиційні прийоми виявлення інформаційного стану суб'єкта й викриття неправди можуть бути не завжди результативними. Наявний арсенал криміналістичних засобів та прийомів викриття винного певною мірою обмежений, а межі їх застосування здебільшого детермінуються обсягом зібраних у справі доказів і можливостями їх використання під час проведення слідчих дій [4, с. 3–4].

Саме тому, останнім часом підвищений інтерес з боку науковців та практиків становить нові, нетрадиційні засоби отримання інформації, які ґрунтуються на методах роботи із людською психікою за допомогою алгоритмів гіпнотерапії, біоенергетики, одорології, кінесики, фізіономіки, психофізичних досліджень за допомогою поліграфа.

Сучасний поліграф – це комплекс точних медичних приладів, які безперервно та синхронно фіксують таку динаміку опитуваної особи, як тиск крові, частоту пульсу, глибину і частоту дихання, гальванічні реакції шкіри, ступінь м'язового напруження, біотоки мозку – разом близько показників. Кількість різних показників, які реєструє і записує поліграф, називається кількістю його каналів. Наприклад, п'ятиканальний поліграф – це пристрій, який одночасно фіксує зміни п'ятиох таких показників. Вони записують реакцію

у такий спосіб, щоб оператор чітко бачив, яке саме питання викликало певну реакцію опитуваного. Сам прилад пов'язаний з досліджуваною особою за допомогою системи контактних датчиків [5, с. 366].

Звертаючись до закордонного досвіду, зауважимо, що перевірки на поліграфі проводять у понад 50 країнах світу, серед яких загальноновизнаним лідером є США. Більшість правоохоронних органів використовують іспит на поліграфі незалежно від надійності, щоб отримати додаткову інформацію, особливо у кримінальних розслідуваннях. Дослідження, проведене поліграфічним підрозділом Федерального бюро розслідувань, показало, що з 2641 розглянуто оманливі звіти про кримінальний поліграф, 1316 не надали додаткової корисної інформації, проте 1315 повідомлень призвели до отримання зізнань, визнання або інформації, що має значення для розслідування. Був проведений мета-аналіз для визначення індивідуальних відмінностей людини у здатності виявляти обман без використання поліграфа. Використовуючи 108 досліджень, проведених між 1970 і 2004 роками, Aamodt and Custer (2006) виявили, що вік, впевненість, досвід, освіта та стать дослідника не були суттєво пов'язані з рівнем точності виявлення обману. Цікавим був висновок про те, що поліцейські, детективи, судді та психологи виявляли не точніше виявлення обману, ніж інші особи, які не займаються цими сферами.

Отже, аналіз використання поліграфа в Україні вказує на наявність нагальної потреби в інтеграції зусиль науковців усіх галузей наук, політологів, управлінців, поліграфологів, правознавців, громадян у напрямі активного наукового пошуку нових ідей, політичних та державно-управлінських рішень у контексті осмислення сучасних поглядів на сутність, напрями, шляхи, засоби, способи і методи забезпечення кадрової безпеки, ефективного запобігання правопорушенням у правоохоронній сфері.

Прийняття окремого закону в поліграфічній сфері діяльності надасть можливість урахувати нагальні потреби українського суспільства щодо:

- якісного відбору найбільш кваліфікованих і досвідчених кандидатів на заміщення відповідних посад під час їх працевлаштування та кадрового «скринінгового» психологічного опитування,

- проведення максимально публічної та відкритої процедури люстрації,
- виконання внутрішніх періодичних перевірок окремих категорій уже працюючого персоналу та здійснення службових розслідувань;
- уникнення непрозорості, незаконних дій чи бездіяльності, непрофесіоналізму окремих категорій посадових осіб під час прийняття ними конкретних рішень на різних рівнях вертикалі державного управління владою;
- очищення державних інституцій управління владою від бюрократів, хабарників, корупціонерів, зрадників;
- подолання існуючих суперечностей у ставленні деяких посадовців до поліграфа й отриманих за допомогою нього результатів із метою використання їх у провадженні.

-
1. Брус Т. М. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Електронне фахове видання. 2016. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?n=3&y=2016>.
 2. Захарова О. О. Організація діяльності державного службовця. Навчальний посібник. Донецьк : 2013. 342 с.
 3. Баркоп В. І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект): монографія. К.: МВС. 2011. 457 с.
 4. Удалова Л. Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України. Автореф. дис. ...д-ра юр. наук: 12.00.09. К., 2006. 28 с.
 5. Пунда О. О. Право на особисту недоторканість та перспективи використання поліграфу у кримінальному провадженні. *Півняльно-аналітичне право*. № 31. 2013. С. 366–369.

С. С. Єсімов,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових
дисциплін
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Законодавець у законі «Про запобігання корупції» та інших законодавчих актах орієнтує особу, яка застосовує право використовувати всю сукупність правових засобів для попередження, припинення, нейтралізації негативних наслідків корупції та боротьби з нею, у тому числі міжнародно-правових, конституційно-правових, кримінально-правових засобів [1]. Приписи, спрямовані на викорінення корупції, містяться в законодавстві різної галузевої спрямованості, а комплексне застосування повинно сприяти системному запобіганню корупційним проявам у державно-службовій діяльності та діяльності осіб, що заміщають державні посади України.

Одна з ключових ролей у системі запобіганню корупції по праву належить адміністративно-правовим засобам, оскільки основне навантаження у цій сфері пов'язана із задіянням внутрішнього організаційного потенціалу державних органів. Це обумовлено поширенням адміністративно-правового регулювання на порядок здійснення державно-службової діяльності.

Нормами адміністративного права, що регулюють зовнішні управлінські відносини між різними суб'єктами у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності, у тому числі у сфері надання державних послуг, реалізації контрольно-наглядових повноважень, розміщення державних замовлень на поставки товарів, виконання робіт і надання послуг для державних потреб, у сфері державного регулювання фінансового ринку, де корупція є фактором, що стримує розвиток цих сегментів державного управління.

Основне призначення адміністративно-правових засобів полягає в тому, щоб у рамках комплексного підходу до запобіганню

корупції запобігти її проявам – кримінальним правопорушенням корупційної спрямованості.

У науковій літературі знаходить обґрунтування пріоритетне застосування юридичних засобів кримінально-правового характеру з посиленням санкцій за вчинене корупційні кримінальні правопорушення. Однак використання лише кримінально-правових засобів у сучасних умовах є явно недостатнім, оскільки не дозволяє усунути передумови, що ведуть до виникнення та розвитку корупції.

Якщо роль кримінально-правових засобів полягає в тому, щоб покарати корупціонера, застосувати заходи кримінально-правової репресії, то роль адміністративно-правових – ліквідувати або хоча б звести до мінімуму умови, з якими пов'язане поширення корупції.

Тому усунення системного характеру корупційних проявів на нинішньому етапі державного будівництва є першочерговим завданням, чому має сприяти застосування адміністративно-правових засобів. Під правовими засобами у теорії держави і права розуміються правові явища, що виражаються у постановах і діяннях, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення соціально корисної мети.

Якщо керуватися зазначеним підходом, то до адміністративно-правових засобів запобігання корупції слід віднести правові встановлення, заходи, що застосовуються суб'єктами державної влади з метою запобігання корупції у сфері державного управління, у внутрішньо організаційній діяльності державних органів і інших галузей застосування норм адміністративного права.

Розвиток антикорупційного законодавства зумовило формування широкого спектру адміністративно-правових засобів запобігання корупції.

На початку XXI століття у науковій літературі відзначався дефіцит таких засобів на тлі латентності корупційних проявів та безсистемної практики реагування на них, а їх зміст часто виражалося в осудженні за вчинення корупційних правопорушень, їх попередженні при відсутності адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення.

У новітніх наукових публікаціях обґрунтовується неефективність адміністративних і дисциплінарних засобів запобігання

корупції з огляду на недостатнє опрацювання, як наслідок, неможливість застосування.

Водночас прийняттям закону «Про запобігання корупції», внесенням змін і доповнень до законодавства про державну службу, у Кодекс України про адміністративні правопорушення, формуванням підзаконної нормативно-правової бази запобігання корупції законодавець сформував суттєву правову основу, призначену для викорінення корупції у державному апараті, але не позбавлену, вад, проблем, пов'язаних з розумінням і застосуванням права.

Різноманіття, неоднорідність і різнобічна спрямованість адміністративно-правових встановлень і заходів, орієнтованих на викорінення корупції, зумовлюють необхідність виділення декількох груп адміністративно-правових засобів на основі класифікаційного критерію, в якості якого можна запропонувати характер впливу на регульовані нормами адміністративного права відносини і їх учасників.

З урахуванням думок, висловлених у науковій літературі, і положень закону «Про запобігання корупції» можна виділити сім груп адміністративно-правових засобів запобігання корупції: застосування заходів адміністративно-правової репресії до порушників законодавства про запобігання корупції; застосування заходів організаційно-кадрового забезпечення запобігання корупції у системі державної та військової служби; застосування організаційно-попереджувальних заходів, спрямованих на запобігання можливих корупційних проявів в органах державної влади; застосування заходів майнового контролю; вдосконалення системи соціальних гарантій для державних службовців; оптимізація системи органів державного управління; вдосконалення адміністративного законодавства та антикорупційна експертиза нормативно-правових актів.

У даний час законодавцем оптимально не регламентована виконавчо-розпорядча діяльність органів виконавчої влади, які надають фізичним і юридичним особам адміністративні послуги.

Значна частина підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих з метою забезпечення реалізації законів, містить нечіткі положення, що дозволяють необґрунтовано розширювати дискреційні повноваження державних службовців, що необхідно трактувати як корупціогенний фактор.

Законодавець, регламентуючи адміністративно-правові засоби, передбачає, що застосування кожного з них разом з іншими має забезпечити необхідний результат – викорінення корупційних проявів.

Логічна будова елементів даної системи детермінована комплексним використанням широкого спектру заходів і правових встановлень, орієнтованих на вирішення завдань законодавчого характеру (удосконалення адміністративного законодавства, системи соціальних гарантій для державних службовців, оптимізація системи органів державного управління), завдань зовні управлінської діяльності, у тому числі адміністративно-юрисдикційної діяльності, значного кола завдань внутрішньо організаційного управління.

Взаємозумовленість елементів цієї системи зумовлюється тим, що ізольоване застосування окремих засобів, як правило, не сприяє подоланню корупційних явищ. Це пов'язано з різним призначенням адміністративно-правових норм, що встановлюють основи запобігання корупції, яке може бути, регулятивним і охоронним.

Антикорупційне реформування законодавства має супроводжуватися виявленням тих сфер діяльності державних органів, де найбільш активно діють корупційні елементи, і переглядом відповідних положень законів і інших нормативно-правових актів.

Підводячи підсумок опису означених груп адміністративно-правових засобів запобігання корупції, відзначимо, що вони утворюють не простий набір різних встановлень і заходів, а систему, тобто організовану сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів, об'єднаних спільністю мети правозастосування.

Тому вдосконалення нормативно-правового регулювання слід розглядати як першочергове завдання, реалізація якої здатна згодом забезпечити рішення інших проблем.

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1700-18>

К. І. Кирюха,
аспірант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

Аналіз сучасного стану адміністративно-правового розуміння корупції варто розпочати з дослідження етимології відповідного поняття. Адже лише завдяки проведенню такого дослідження виникає можливість для більш глибокого аналізу явища корупції в цілому та сутності останнього зокрема.

На переконання німецької вченої Карен Йостен кожна спроба представників наукової спільноти здійснити переклад терміну «корупція» є одночасною спробою здійснити тлумачення такого терміну [1].

Дану думку слід вважати відправною точкою в проведенні згаданого вище етимологічного аналізу.

Перш за все, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що поняття «корупція» має давньоримську генезу. Це можна підтвердити, зокрема тим, що слово «*corruptio*» саме собою складається з двох окремих слів-частин: слова «*cor*» та «*ruptum*». Перше дослівно перекладається як серце, душа, розум, тоді як друге – руйнувати, завдавати шкоди.

Похідне ж словосполучення *corrumpere* означає розламувати, знищувати, підкупляти тощо.

Додатково, відзначаємо, що за часів Стародавнього Риму такі процеси як пошкодження, руйнація тощо можна було описати словом «*ruptio*», а особу, яка вчиняє відповідні дії, – словом «*ruptor*».

Окрім цього, в Стародавньому Римі слово «*erruptio*» використовувалося для опису руйнівної дії, що виникала зсередини, тоді як слово «*irruptio*» – з метою позначення впливу відповідної дії ззовні.

Варто взяти до уваги думку польської дослідниці Яніни Філек, котра стверджує, що слово «*corruptio*» жителями тогочасного Риму використовувалось у двох значеннях: по-перше, для опису забруднення чи псування і, по-друге, для опису хабарництва [2].

Відтак, можемо стверджувати про наявність певної тенденції: зміст поняття «корупція» складається з двох сутнісних напрямів. Перший пов'язується із фізичним аспектом – руйнуванням, тоді як другий – з моральним, який охоплює собою обман, спокусу.

Підсумовуючи викладене вище, робимо висновок про те, що слово «*corruption*» можна описати як своєрідний вид руйнування (фальшування) чогось єдиного, цілого у зв'язку із наявністю в конкретних осіб приватного інтересу, спокуси на отримання неправомірної вигоди – хабаря.

Слід додати, що проведений аналіз доводить – одне із першопочаткових значень терміну «корупція» є суб'єктивно залежним, а ключовими учасниками є дві складові сторони:

- «Corruptor» – той, хто спокушає і, тим самим, руйнує щось ціле;
- «Corruptus» – той, хто може бути підданий впливу, спокусі, продажний.

У даному контексті варто звернути увагу на рамкове рішення Ради ЄС «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі» від 22 липня 2003 року № 568. Даний документ не містить визначення корупції, однак розкриває зміст понять «активна» та «пасивна» корупція.

Так, змістом поняття «активна» корупція є «діяння, яке полягає в обіцянці, пропозиції чи наданні, безпосередньо або через третіх осіб, особі, котра здійснює на будь-якій підставі керівну функцію чи роботу на користь організації, що відноситься до приватного сектора, неналежної вигоди будь-якого характеру, призначеної йому ж самому чи третій особі, для того, щоб ця особа, порушивши свої обов'язки, вчинила дію чи утрималась від вчинення дій».

Змістом ж «пасивної» корупції є «діяння, коли під час реалізації на будь-якій підставі керівної функції чи роботи на користь організації, що відноситься до приватного сектора, особа пропонує чи отримує, безпосередньо або через третіх осіб, неналежну вигоду будь-якого характеру, призначену йому ж самому чи третій особі,

або приймає обіцянку такої вигоди для того, щоб, в порушення своїх обов'язків, така особа вчинила дію чи утрималась від вчинення дій» [3].

Разом з тим, далеко не всі нормативно-правові акти, пов'язані з корупцією, містять в собі її дефініцію. Більше того, суб'єктам міжнародної нормотворчості властива відсутність єдиної позиції в частині необхідності визначення дефініцій, ось чому в одних ситуаціях таким приділяють увагу, а в інших – цілком ігнорують.

З врахуванням складності явища корупції та згубного впливу останнього на суспільні відносини, дедалі важливішого значення набуває принцип змістовної визначеності як правотворчої, так і правозастосовної діяльності. Це означає наявність певних гарантій в частині доступності та сприйняття інформації юридичного характеру для всіх без винятку суб'єктів права. Вважаємо, що одну з ключових ролей у реалізації описаного нами принципу відіграють дефініції понять, яким слід приділяти особливу увагу, оскільки це безпосередньо впливає на ефективність правозастосовної діяльності правоохоронних органів.

1. Joisten K. Vom Zerreißen und Stürzen. Ein Versuch zur corruptio humana // *Korruption. Interdisziplinäre Zugänge zu einem komplexen Phänomen* / V. von Nell, G. Schwitzgebel, M. Vollet (Hrsg.). Verlag: Deutscher Universitäts, 2003. S. 19–30. DOI:10.1007/978-3-322-81310-7_2

2. Filek J. Polski trybunał korupcyjny // *Annales: etyka w życiu gospodarczym*. 2006. Vol. 9, Nr 1. S. 157–171.

3. Рамкове рішення Ради Європи № 2003/568/ПВД Про боротьбу з корупцією в приватному секторі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_945#Text

М. В. Ковалів,

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

Д. Р. Татусько,

здобувач вищої освіти
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Встановлення антикорупційних заборон, обмежень та обов'язків не може повністю гарантувати правопорядок на державній службі без забезпечувальної ролі охоронних норм, що регламентують дисциплінарну відповідальність за порушення і на основі яких виникає охоронне правовідношення. Дисциплінарна відповідальність не може бути застосована під час відсутності норм, які упорядковують заборони, обмеження та обов'язки, оскільки їх порушення становить об'єктивну сторону корупційного проступку.

Оптимізація системи органів державного управління як адміністративно-правовий засіб запобігання корупції повинна послужити чинником для зведення до мінімуму порушень антикорупційного законодавства як фактичних підстав застосування карального впливу на державних службовців.

Виділення законодавцем дисциплінарної відповідальності на тлі інших адміністративно-правових засобів запобігання корупції у інших видів юридичної відповідальності очевидно, оскільки про неї згадується у Законі України «Про запобігання корупції». Це пояснюється тим, що дія закону поширюється на державних службовців, а дисциплінарна відповідальність є основним видом їх юридичної відповідальності.

Можливість застосування до державного службовця заходів дисциплінарної відповідальності набагато вище, ніж заходів кримінальної або адміністративної відповідальності, у силу динаміки

державно-управлінської діяльності, що обумовлює вчинення державними службовцями з різних причин діянь, що кваліфікуються як дисциплінарні проступки. Поява нових антикорупційних заборон і обов'язків вимагає належної пильності державних службовців до їх дотримання і виконання та забезпечується заходами дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, яка виникає з правопорушення, це правове відношення між державою в особі уповноважених органів і посадових осіб і службовцем, на якого покладається обов'язок зазнавати несприятливі наслідки призначеного покарання.

Інститут дисциплінарної відповідальності, на відміну від інших видів юридичної відповідальності, не є вузькогалузевим і розподілений по трьом галузям права: трудовому, адміністративному та кримінальному.

У свою чергу в структурі адміністративно-правового регулювання дисциплінарна відповідальність передбачена в законодавстві про Кабінет Міністрів України, про державну службу, про освіту, про статус суддів.

З прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» стало можливим говорити про те, що питання дисциплінарної відповідальності в істотній мірі врегульовані антикорупційним законодавством, оскільки мова в ньому йде про застосування санкцій дисциплінарного характеру до державних службовців і осіб, що заміщають відповідні посади [1].

Що стосується суддів, то однозначної відповіді на питання про галузеву приналежність їх дисциплінарної відповідальності у науковій літературі не існує.

Дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства про запобігання корупції неоднорідна. Вона може застосовуватися до державних службовців і осіб, що заміщають окремі державні посади. У цій частині її необхідно віднести до сфери регулювання адміністративного права.

Дія антикорупційного законодавства поширюється на муніципальних службовців, деяких працівників державних органів та організацій, які не є державними службовцями, але до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарних проступків

вони притягуються за правилами внутрішнього трудового розпорядку відповідно до трудового законодавства. Стосовно до муніципальних службовців це встановлено Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [2].

У структурі адміністративно-правового регулювання дисциплінарну відповідальність за порушення законодавства про запобігання корупції можна визначити як внаслідок порушення норм Закону України «Про запобігання корупції», антикорупційних положень законів і інших нормативних актів, що регулюють порядок проходження різних видів державної служби і статус осіб, які заміщають окремі державні посади, юридичну відповідальність, яка застосовується державою в особі уповноваженого суб'єкта дисциплінарної влади до правопорушника, на якого покладається обов'язок зазнавати несприятливі наслідки призначеного дисциплінарного стягнення.

Дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства про запобігання корупції регламентована таким чином, що становить окремий сегмент у колі дисциплінарно-владних відносин, врегульованих нормами адміністративного права.

Дисциплінарна відповідальність має традиційну для юридичної відповідальності структуру, включає наступні елементи: підстави дисциплінарної відповідальності (нормативні і фактичні); умови дисциплінарної відповідальності, умови, що її виключають; суб'єкт дисциплінарної відповідальності; дисциплінарні стягнення, тобто заходи дисциплінарної відповідальності; дисциплінарне провадження.

Важливо відобразити три істотні моменти, що визначають особливе місце дисциплінарної відповідальності за порушення законодавства про запобігання корупції у адміністративно-правовий механізм дисциплінарної відповідальності:

1) Наявність особливої нормативної підстави дисциплінарної відповідальності, під якою слід розуміти правові норми, що передбачають склади дисциплінарних проступків. Звичайно, дисциплінарна відповідальність не є формалізованою, тобто законодавцем не дається вичерпний перелік складів дисциплінарних проступків, оскільки ситуації, в якій суб'єкт влади вправі застосувати дисциплінарне стягнення, різноманітні. У цьому проявляється одна з особ-

ливостей дисциплінарної відповідальності. Склади дисциплінарних проступків можна називати умовно, керуючись положеннями нормативних актів, що встановлюють обов'язки, заборони, обмеження, виходячи з положень дисциплінарної відповідальності за порушення.

Якщо нормативне підґрунтя дисциплінарної відповідальності, не пов'язане з корупційними проступками, не виходить за межі нормативних актів, що регулюють порядок проходження державної служби, то дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства про запобігання корупції має власне додаткове нормативне підґрунтя – Закон України «Про запобігання корупції», в якому названі склади проступків.

2) Уніфікація дисциплінарної відповідальності державних службовців різної видової та відомчої належності за порушення законодавства про запобігання корупції. У науковій літературі виділяють загальну дисциплінарну відповідальність, врегульовану Кодексом законів про працю України, та спеціальну – відповідальність державних службовців відповідно до законодавства про державну службу. Стосовно службовців доцільно використовувати більш диференційований підхід, відповідно до якого виділяють три види дисциплінарної відповідальності у сфері державного управління:

- дисциплінарна відповідальність за спеціальними дисциплінарними статутами, які діють у системі військової служби і окремих видів правоохоронної діяльності, там, де підтримується висока дисципліна і максимальна злагоженість;

- дисциплінарна відповідальність в порядку підлеглості, що характерно для державної служби;

- дисциплінарна відповідальність за правилами внутрішнього трудового розпорядку, до якої притягуються службовці державних органів, які не мають статусу державних службовців, службовці інших органів і організацій.

Окремі вчені називають четвертий вид дисциплінарної відповідальності у сфері державного управління – в порядку, встановленому корпоративним актом.

Дисциплінарна відповідальність, не пов'язана з порушеннями законодавства про запобігання корупції, не має ознак уніфіка-

ції, оскільки передбачена в нормативних актах, що регулюють різні види державної служби.

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1700-18>

2. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 06.07.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2493-14>

Я. М. Когут,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарної підготовки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ УСПІШНОСТІ

Корупція як соціально шкідливе явище є однією з ключових проблем функціонування суспільних інституцій, публічних органів, держави загалом. Сучасні умови співпраці України з країнами розвиненої демократії базуються на декларуванні нею неухильного курсу реформ, пов'язаних із протидією явищу корупції на рівні усіх щаблів влади.

Певні зрушення та досягнення в цьому напрямі стосуються реформування правоохоронної системи, державної служби, системи економічних відносин, децентралізації влади, ефективності контролю, вдосконалення антикорупційного законодавства тощо.

Як вважає О. Сахань, корупція – хронічна хвороба, що супроводжує людство майже весь час його існування, деформуючи основні соціальні процеси, які відбуваються в державі та суспільстві, руйнуючи цивілізовані соціальні регулятори поведінки людей. Чим слабший суспільний організм, тим глибше проникає ця соціальна аномалія в усі сфери життєдіяльності держави, завдаючи шкоди її нормальному функціонуванню. Державний апарат живе за своїми неписаними правилами, в той час як дезорієнтоване, деморалізоване суспільство повинно жити за законами, що призводять до дискредитації права як основного інструмента регулювання життя держави і суспільства [1].

Ресурси для протидії цьому шкідливому явищу, які є в наявності у держави та суспільства, ґрунтуються, насамперед, на

факторі усвідомлення суспільно-небезпечних наслідків корупції домінуючою частиною населення та політичною елітою.

На думку В. Макарука, підкреслюючи психологічне коріння корупційної поведінки, слід виходити з того, що особа, яка стає на шлях вчинення корупційних діянь, не є корумпованою від природи. Корумпованих рис поведінка особи набуває в процесі власної соціалізації. Отже, корупційна складова залежить не стільки від того, які традиції чи психологічні настанови вона увібрала в себе від народження, а від того, в якій суспільній атмосфері вона зросла, який психологічний клімат панував навколо неї, які вчинки визнавалися аморальними, а які з боку моралі заохочувались. Тобто, йдеться про суспільну свідомість, в якій фіксується дуже багато аспектів суспільного життя, у тому числі відношення громадян до закону і їх реакція на корупцію[2].

Погоджуючись із зазначеною позицією слід зауважити, що у вітчизняній юридичній психології при визначенні причин злочинної поведінки домінують соціологізаторські концепції, зокрема теорія диференційного зв'язку Е. Сатерленда – в центрі уваги якої знаходяться частота, інтенсивність і значення соціальних відносин, а не особливості особистості або характеристики оточення. Отже, злочинній поведінці навчаються в процесі спілкування з іншими особами. Специфічна спрямованість мотивів і прагнень формується на основі оцінок правових норм як прийнятих чи неприйнятих. Тому, усунення корупційних ризиків, одне із найважливіших завдань права.

Для ефективної протидії корупції пропонуємо визначити ключові етапи (елементи) такої боротьби:

- формування суспільного запиту на самоочищення від злостісної системи взаємовідносин та прийняття принципового рішення суб'єктами, наділеними владними повноваженнями, щодо безкомпромісних дій в цьому напрямі (політична складова);

- правове та інституційне забезпечення протидії корупції, тобто прийняття ефективних норм антикорупційного законодавства й створення механізму такої протидії, в тому числі через утворення антикорупційних спеціалізованих органів, наділення їх та інших суб'єктів відповідними повноваженнями, усунення або мінімізація корупційних ризиків(правова складова);

– неухильне дотримання політичною елітою та суспільством принципів законності, справедливості, рівності перед законом, невідворотності покарання, а також морально-етичних норм, яким суперечить корупційна поведінка (морально-етична складова);

– постійний, цілеспрямований, системний, публічний, психологічний вплив держави на свідомість (психіку) людей, через діяльність (її результати) уповноважених суб'єктів (правоохоронні органи, органи правосуддя, уповноважені посадові особи), а також суспільства, через засоби масової інформації, громадські організації та громадянське суспільство (психологічна складова).

Отже, зауважимо, що усвідомлюючи характер впливу корупції на свідомість громадян, найважливішим фактором успішності протидії цьому явищу буде створення «атмосфери справедливості» у психологічному настрої суспільства. Проте, важливим чинником ефективності такої боротьби буде також відчуття можливостей для самореалізації та зростання добробуту населення, як винагорода за дотримання суворих правових приписів. Тому що саме мотиваційна сфера особистості впливає на її емоційно-вольову складову, яка відповідає за прийняття людиною рішень в умовах корупційних ризиків.

1. Сахань О. Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. № 4 (27). 2015. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14588/1/Sahan_112-129.pdf

2. Макарук В. М. Психологічні аспекти запобігання корупційним правопорушенням в органах державної влади та місцевого самоврядування. URL: <http://www.manadm.gov.ua/zapobihannia-proiavam-koruptsii/item/368-psychologichni-aspekty-zapobigannya-korupciynym-pravoporushennyam-v-organah-derzhavnoyi-vlady-ta-miscevogo-samovryaduvannya>

С.-О. І. Колтун,

слухач магістратури

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

І. В. Січковська,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

В ст. 3 Законі України «Про запобігання корупції» визначене поняття корупційного правопорушення, а саме: діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1].

Як ми знаємо за даний вид правопорушення передбачено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільну – правову відповідальність. В даному контексті будемо розглядати корупційні правопорушення, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Кримінальний закон не містить визначення поняття корупційного злочину і розкриває його зміст шляхом перерахування у ст. 45 усіх діянь, що можуть бути віднесені до корупційних. Так, примітка до ст. 45 ККУ під корупційними злочинами розуміє злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу [2].

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та

реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. [3]. При виявленні або ж надходженні заяви про корупційне правопорушення слідчий в обов'язковому порядку зобов'язаний зареєструвати таке правопорушення та розпочати досудове розслідування, після чого невідкладно у письмовій формі повідомляє керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості. Однак незважаючи на процесуальний статус слідчого та його обов'язків важливу роль відіграє оперативний підрозділ, який допомагає розслідувати дані види кримінальних правопорушень, керуючись Конституцією України, Кримінально-процесуальним кодексом України, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та іншими нормативно-правовими актами здійснюючи у своїй діяльності слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи та використовуючи оперативно-технічні засоби, адже відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» одним із головних завдань оперативного підрозділу є виявлення, запобігання і припинення кримінальних правопорушень [4].

Для отримання достовірної інформації та фіксування її у порядку визначеному законом оперативний працівник відповідно до законодавства застосовує оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії, які є вичерпні, на нашу думку для виявлення даного виду правопорушення уповноважені особи переважно здійснюють: аудіоконтроль особи; контроль за телефонними розмовами; відеоконтроль особи; аудіоконтроль місця; відеоконтроль місця; спостереження за особою у публічно доступних місцях, з використанням технічних засобів спостереження та фіксації інформації; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій (тимчасовий доступ до інформації про зв'язок). Після чого складають відповідний рапорт про результати проведення заходів, реєструючи його в черговій частині та передають слідчому, який займається відповідним кримінальним провадженням та проводить його розслідування.

Накопичивши достатньо інформації та упевнившись про вчинення особою корупційного правопорушення; якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України оперативний працівник або інша уповноважена службова особа відповідно до ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі [3].

Отже, можемо зробити висновок, що оперативний підрозділ відіграє важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень, у свою чергу володіючи відповідними знаннями та навичками, оскільки слідчий не є до кінця компетентний у даній сфері. Для проведення більш ефективного та пришвидшеного процесу розслідування злочинів слідчий зобов'язаний взаємодіяти з оперативними працівниками для сприяння більш швидкісному та якісному доведення вини засуджених осіб та доведення їхньої винуватості у вчиненому злочині та відправлення справи до суду, який буде спиратися на всі виявленні докази та винесення відповідно до законодавства законного вироку.

-
1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
 2. URL: https://www.legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/koruptsi_jni-abo-pov-yazani-z-koruptsiyeyu-pravoporushennya-za-yaki-vstanovleno-kryminalnu-vidpovidalnist.pdf
 3. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protseesualniy_kodeks_ukraini_stattya_214/
 4. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH4UK00A?an=4>

К. М. Костовська,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Корупція властива більшості країн світу, незалежно від їх політичного устрою та рівня економічного розвитку. Вона вражає більшість сфер суспільного життя, сприяє поширенню злочинності і породжує соціальну напругу у суспільстві, що, в свою чергу, потенційно загрожує стабільному функціонуванню органів державної влади, гальмує економічний розвиток, підриває основи конституційного ладу та національної безпеки.

Корупція дискредитує державу, послаблює авторитет країни на міжнародній арені. Інтенсивність вияву цього негативного явища неоднакова у різних країнах світу, тому й механізму її подолання у кожній державі притаманні специфічні атрибути.

Зарубіжний досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів різних країн світу може бути ефективно використано під час формування української моделі боротьби з корупцією з огляду на стратегічний курс України на європейську інтеграцію. Таким чином, аналіз законодавства членів Європейського Союзу та інших держав під кутом зору розвитку інституційної основи протидії корупції є корисним на сучасному етапі становлення правового регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України [1].

Початком розвитку міжнародно-правового регулювання у сфері боротьби з корупцією можна вважати прийняття 15 грудня 1975 року резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Вказаний документ закликає уряди всіх країн вжити на національному рівні необхідних заходів щодо запобігання та протидії корупції, які вони

вважатимуть доцільними, включаючи законодавчі. Визначені резолюцією завдання уточнено та деталізовано в різних документах, прийнятих у рамках ООН, а саме: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Боротьба з корупцією» від 12 грудня 1996 року, Декларація ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» від 1996 року; Керуючі принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 1989 року; Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 1996 року містить рекомендації, дотримання яких державними посадовими особами необхідне для належного виконання ними службових обов'язків.

Проте однією з найважливіших у сфері протидії корупції слід вважати Конвенцію ООН проти корупції, яка прийнята на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 року. Ця Конвенція визначила фундаментальні засади антикорупційної політики держав-учасниць цього міжнародного договору та встановила вектори розвитку національного законодавства у цій сфері. Конвенція передбачає низку базових заходів для держав-учасниць, спрямованих на запобігання корупції. Так, відповідно до Конвенції, кожна держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє і здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності. Кожна держава-учасниця прагне встановлювати й заохочувати ефективні види практики, спрямовані на запобігання корупції, та прагне періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів та адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з погляду запобігання корупції та боротьби з нею [2].

Також неможливо переоцінити роль Ради Європи у боротьбі з корупцією. Досягненням Ради Європи є розробка сучасних антикорупційних стандартів, європейських антикорупційних конвенцій та створення спеціалізованого контрольного органу за дотриманням антикорупційних стандартів у державах-членах Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO). Європейські стандарти у сфері протидії корупції містяться у низці важливих міжнародних

документах: Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією, Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією та Додатковому протоколі до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією. Приєднавшись до цих конвенцій та до Групи держав проти корупції (GRECO), Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання створити ефективну антикорупційну політику, впровадити дієвий механізм протидії корупції [3, с. 119].

Незважаючи на обов'язковість для України визначених міжнародними актами стандартів у сфері боротьби з корупцією, з боку органів державної влади нашої країни відслідковуються лише окремі спроби боротьби з корупцією, що свідчить про недосконалість механізму подолання цього явища та неефективність застосовуваних методів. Окремим державам вдалося мінімізувати рівень корупції шляхом запровадження комплексних заходів. У зв'язку з цим існує необхідність дослідити міжнародний досвід у сфері протидії корупції та оцінити можливість адаптації дієвих механізмів в Україні.

Спираючись на головний досвід ключових європейських держав, в яких найнижчий ступінь корупційних діянь, можемо зробити висновки про ефективність їхньої нормативно-правової бази подолання корупційних діянь та ефективність запроваджуваних механізмів, цілеспрямованих на подолання цього негативного явища суспільного законодавства.

Необхідно звернути увагу, що чинні антикорупційні законодавчі акти нашої держави потребують постійного вдосконалення, успішність яких може гарантувати введення європейської практики в цій сфері в українську законодавчу практику та теорію.

Для вдосконалення в повному обсязі чинних українських законодавчих актів із впровадженням міжнародного досвіду потрібно втілити в життя низку довгих підготовчих заходів, головними серед яких мають бути такі: стабілізація економічної ситуації в країні; підвищення рівня життя кожного громадянина в державі; покращання системи соціальних допомог та пільг; підвищення рівня правової культури та свідомості й правової культури кожного громадянина; проведення реально діючих реформ у медичній сфері; проведення реально діючих реформ в освітній сфері на базі академічної доброчесності; зменшення рівня безробіття та підвищення

рівня заробітної плати; непорушне покращення національних законодавчих актів відповідно до головних європейських стандартів.

Реалізація оновленого антикорупційного законодавства сприятиме створенню актуального і сучасного механізму протидії корупції на всіх рівнях діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування й надаватиме додаткові умови для залучення громадськості у процес формування та реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії корупції.

Для України найбільш доцільним з запозичення зарубіжного досвіду тих країн, у яких функціонує перша, централізована модель організації системи антикорупційних органів, адже на сьогодні вона найбільше схожа із національним форматом побудови інституційної системи протидії корупції та є більш дієвою, оскільки ґрунтується на принципах ієрархічності, централізованості та суворого розподілу компетенції антикорупційних органів.

1. Ткаченко О. Г., Гетта П. Г. Порівняльний аналіз організації діяльності органів протидії корупції зарубіжних країн. *Кримінально-виконавча система. Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2019. № 2 (6). С. 117–125.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, підписана 31 жовтня 2003 року, ратифікована Верховною Радою України 18 жовтня 2006 року. Законодавство України. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

3. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4 (12). С. 118–122.

Н. М. Кухарчишин,

слухач магістратури
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

І. В. Січковська,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ

Кримінально-правових проблем у сфері корупційних діянь в українському суспільстві достатньо, і питання подолання таких проблем стає деталі актуальнішим і необхідним для України. Розв'язання цього завдання треба розпочати, по-перше, з визначенням цих проблем, враховуючи всі форми прояву корупції в Україні. По-друге, необхідно сформулювати напрямки, розробити заходи з вирішенням таких проблем, і по третє, встановити контроль за виконанням таких заходів. Прийнято ряд антикорупційних нормативно-правових актів, що в сукупності є спробою створення ефективного механізму боротьби з корупцією як негативним суспільним явищем.

Відповідно до п. 1 ст.1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», корупційним правопорушенням вважається умисне діяння, яке містить ознаки корупції, вчинене особою, визначеною в ч. 1 ст. 4 цього Закону. Згідно зі ст. 21 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» за корупційні правопорушення встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність [1, с. 4].

Під антикорупційною політикою розуміють сукупність законодавчих, політичних, економічних, інформаційних, організаційних засобів, спрямованих на державне регулювання у сфері боротьби з корупцією. Антикорупційна політика є однією з складових кримінально-правової політики держави, що зумовлена сферою

суспільних відносин, охоронюваних певною групою кримінально-правових норм. Така диференціація видається природньою і саме в її межах формується кримінально-правова політика держави у сфері протидії корупції.

У кримінальному аспекті основний зміст антикорупційної політики виявляється в протидії кримінально караним корупційним та іншим проявам (таким, що продукують корупцію, або виступають її похідними наслідками) з обов'язковим використанням превентивних антикорупційних засобів, що мають міжгалузеву специфіку [2, с. 40].

Якщо визначити конкретні антикорупційні заходи, то тут слід звернути увагу на одноразове згадування в літературі щодо необхідності встановлення покарання у вигляді конфіскації майна за скоєння будь-якого корупційного правопорушення, а не лише за деякі з них, що встановлено існуючими антикорупційними нормами [3, с. 165].

Поряд із цим пропонується вартість конфіскованого майна або інші економічні санкції встановити відповідно до розміру збитків, заподіяних від корупційних діянь, але при цьому слід враховувати, що збитки навіть від отримання незначного розміру неправомірної вигоди є масштабним, адже такими проступками порушується вся система відносин у сфері державної влади, знижується довіра до уряду, що тягне за собою наслідки негативного іміджу країни на міжнародному рівні, тому доцільність введення такої норми, на мій погляд, видається доволі сумнівною. Окрім цього, слід погодитися із думкою окремих науковців про те, що наявність корумпованих зв'язків і організованих злочинних формувань вимагає внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України шляхом криміналізації таких діянь, як участь службової особи в діяльності злочинного угруповання з використанням наданої їй влади чи службових повноважень.

На сьогодні вдосконалення потребує і система органів юстиції в державі, на якій покладено функції з протидії корупції. На підставі сучасних досягнень кримінологічної науки в Україні пропонується поширити обсяг компетенції таких органів з протидії корупції. Хочу підкреслити необхідність застосування кримінально-правових заходів не тільки до отримувача неправомірної виго-

ди, а й до того, хто її пропонує, тобто того, хто спокушає підкупом. Адже, як справедливо зауважує Л. Мазука, спираючись на міжнародні документи в механізмі корупційних відносин завжди присутні два моменти: факт підкупу і факт продажності [4, с. 10]. Більше того, О. Малиновська пропонує корупційний мотив визначити як кваліфікуючу ознаку правопорушення, що підвищує ступінь суспільної небезпеки останнього [5, с. 143].

Питання недосконалості кримінально-правових норм та неефективності їх застосування вважається основною правовою проблемою антикорупційної діяльності в Україні. Окрім цього, під час розробки комплексу кримінально-правових заходів із протидії корупції необхідно врахувати наявність можливості їх практичної реалізації, в чому і полягає прикладний характер усього процесу протидії.

Отже, протидія організованій корупції в правовій площині пов'язана з необхідністю вдосконалення законодавства. Протидія корупції вимагає широкого використання превентивних заходів виражених в інституті врегулювання конфлікту інтересів, який на сьогодні, на жаль, діє не дуже ефективно.

1. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 4. С. 4–6.

2. Євтух В. Б. Сучасна антикорупційна політика України / Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2012. № 1. С. 3–23.

3. Щерба Г. І. Основні мотиви та причини корупції у міжнародному праві. Молодіжна політика: проблеми та перспективи: зб. матер. VI Міжн. наук.-практ. конф. (м. Дрогобич, 15–16 травня 2014 р.). Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2014. С. 165–168.

4. Мазука Л. І. Корупційні злочини: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 3 (16). С. 10–17.

5. Малиновська О. А. Формування антикорупційних заходів та їх ефективність. *Стратегічна панорама*. 2014. № 2. С. 142–151.

В. В. Макаrchук,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри конституційного права
та теоретико-правових дисциплін
(Білоцерківський національний
аграрний університет)

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ, ЯК СУБ'ЄКТА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

Боротьба з корупцією є одним із пріоритетних напрямків державної влади. Саме з цією метою створюються антикорупційні органи, які покликані вести боротьбу з корупцією, попереджати її прояви, та усувати негативні наслідки. Одним із таких органів є Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ).

Високий показник сприйняття корупції громадянами пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності, про що свідчить, зокрема, незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів [1].

Як слушно зауважують вчені, успішна боротьба проти корупції ґрунтується на трьох головних складових: наявності політичної волі найвищого керівництва держави; усуненні (або максимальному скороченні) умов і стимулів для корупції; ефективному виявленні та переслідуванні корупційних правопорушень, невідворотності покарання за їх вчинення [2, с. 33].

Детективи НАБУ виконують три функції: 1) оперативно-розшукову; 2) досудового розслідування; 3) запобігання злочинам. Аналогічну позицію висловлює Р. В. Гречанюк [3, с. 42].

Вищевказані функції визначають сутність НАБУ як правоохоронного органу. Водночас інші повноваження, на думку

Р. В. Войтюка, є допоміжними у реалізації вищезазначених повноважень [4, с. 83].

Розпочнемо аналіз з оперативно-розшукової функції, яка визначена Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. Так, у ст. 5 цього Закону України визначено підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Також зазначено, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами НАБУ – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю [5]. Відтак, з усіх підрозділів НАБУ до оперативних працівників відносять окрім детективів ще й працівників оперативно-технічних підрозділів і підрозділів внутрішнього контролю.

Нині одним з проблемних питань є неузгодженість норм КПК України з Законом України «Про Національне антикорупційне бюро» та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині регламентації прав та обов'язків детектива, на що звертали увагу вчені [6, с. 89–90].

Функція досудового розслідування детективів НАБУ пов'язана, насамперед, з їх підслідністю. Підслідність тісно пов'язана з повноваженнями того чи іншого органу досудового розслідування. Як слушно зауважує Ю. І. Кицан, незважаючи на тісний зв'язок понять «підслідність», «компетенція», «юрисдикція» та «підвідомчість», підслідність не тотожна жодному з них [7, с. 85]. Підслідність справ НАБУ визначено, виходячи з необхідності обмеження кількості справ, якими займатиметься новий орган, і зосередження його уваги на високопосадовій корупції та корупційних правопорушеннях, що завдають особливо велику шкоду захищеним законом інтересам. Це передбачає виключення зі сфери уваги нового спеціалізованого органу менш серйозних справ про корупцію та адміністративних корупційних правопорушень [8]. Це означає, що у справі протидії корупції будуть задіяні й інші правоохоронні органи. А тому НАБУ є не єдиним органом, до підслідності якого належать корупційні кримінальні правопорушення.

Важливе місце у кримінальній процесуальній діяльності детективів НАБУ відводиться функції запобігання злочинам, яку дає підстави виокремити аналіз положень ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня

2014 р. Вказівка на неї здійснюється шляхом застосування термінів «попередження корупційних правопорушень» і «припинення корупційних правопорушень», а також «запобігання вчиненню нових корупційних правопорушень». При цьому слід відмітити, що такі функції покладаються на аналогічні органи в зарубіжних країнах. Наприклад, детективи Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу застосовують у своїй діяльності тактику попереджувального розслідування з виявлення випадків корупції. З цією метою використовується стратегія, яка включає проведення різних слідчих заходів під прикриттям і більш широке та ефективне застосування інформаційних технологій [9]. Така тактика передбачає проведення комплексу заходів, спрямованих на виявлення осіб, які мають намір вчинити злочин або готуються до його вчинення з метою недопущення реалізації їх злочинного умислу [10, с. 106–112].

З метою виконання функції запобігання злочинам детективи НАБУ відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. уповноважені: здійснювати оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів; здійснювати інформаційно-аналітичну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро; взаємодіяти з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків; надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкових до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, а також отримувати від цих органів протягом 30 днів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій; за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України. Покладення на НАБУ зазначених функцій вважаємо цілком виправданим, принаймні, з огляду на те, що головним завданням

цього правоохоронного органу є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [11].

Провівши аналіз відповідного Закону України, зокрема в частині повноважень НАБУ, необхідно зазначити, що вони поділяються на: оперативно-розшукові; досудового розслідування; інформаційно-аналітичні; взаємодії, співробітництва та співпраці з іншими суб'єктами; захист майнових інтересів держави у зв'язку з виявленням, припиненням, розслідуванням і розкриттям корупційних правопорушень; забезпечення безпеки працівників НАБУ та інших визначених законом осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Беззаперечно, вважаємо, що НАБУ в межах наданих їм повноважень впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері національної безпеки і оборони держави, про що свідчить сектор їхніх прав та обов'язків, які воно здійснює у сфері боротьби зі злочинністю.

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна Стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

2. Бардачов Ю. М. Антикорупційна реформа в Україні як вагомий чинник забезпечення національної безпеки. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. Херсон, 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_3

3. Гречанюк Р. В. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: Порівняльний аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. К., 2015. № 2. С. 41–48. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/grechanuk.pdf>

4. Войтюк Р. В. Полномочия детектива Национального антикоррупционного бюро Украины как субъекта уголовных процессуальных правоотношений. *Право и Закон*. 2016. № 4 (6). С. 82–86.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

6. Загинець З. А. Про окремі індикатори корупційності у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України». Антикорупційна політика України: актуальні проблеми забезпечення ефективності : зб. матер. Інтернет-конф. (м. Київ, 29 трав. 2015 р.). К., 2015. С. 87–92.

7. Кицан Ю. І. Підслідність кримінальних справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2012. 192 с.

8. Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції : Пояснювальна записка до проекту Закону України від 16.09.2014 р. № 5085. *Верховна Рада України (офіційний веб-портал)*. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52186&pf35401=313227>

9. Мадиев Е. Антикоррупционная политика в странах Восточной Азии: особенности, результаты, перспективы. Институт мировой экономики и политики при Фонде первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации. 2012. URL: <http://2010-2013.iwep.kz/index.php?newsid=599>

10. Войтюк Р. В. Актуальні питання підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України. *Правовий часопис Донбасу*. Кривий Ріг–Маріуполь, 2017. № 2 (60). С. 106–112.

11. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>

О. К. Марін,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
і кримінології
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

«КОРУПЦІЙНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ» ЯК ЗАСІБ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Одним з найбільш важливих та специфічних засобів диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг, у Загальній частині КК є виділення групи так званих «корупційних кримінальних правопорушень» та «кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією».

Визначення поняття «корупційних кримінальних правопорушень» безпосередньо у тексті КК України викликає як мінімум подив. У рік, коли це сталося, серед студентів магістратури був проведений експеримент – пропонувалося знайти у тексті кодексу визначення поняття «корупційний злочин». Пошуки тривали довго, адже логіка побудови закону взагалі не передбачає визначення кримінологічного поняття (військовий злочин – данина традиції специфічності військового кримінального права). Тим більше, передбачити, що це поняття буде міститися у Загальній частині КК, ще й розділі «Звільнення від кримінальної відповідальності», ще й у примітці до ст. 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям» – принаймні складно. Проте, це очевидно не головне, адже є проявом правила законодавчої техніки – поняття визначається у тому місці законодавчого акту, у якому воно вжите перший раз.

29 червня 2021 року законодавець продовжив цю тенденцію, доповнивши примітку до ст. 45 КК України абзацом другим такого змісту: *«Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366², 366³ цього Кодексу»*.

Таким чином, ми одержали ще одне поняття певної групи кримінальних правопорушень безпосередньо у тексті КК.

Детальний аналіз способу викладу поняття корупційного кримінального правопорушення та наукових підходів щодо цієї проблеми у всій час запропонував О. О. Дудоров [1, с. 219–243]. Автор відзначає такі проблеми, які повинні бути у фокусі уваги вчених: 1) відзначається не зовсім звичне (вдале, оптимальне) місце переліку корупційних злочинів у КК (стаття його Загальної частини, присвячена одному з видів звільнення від кримінальної відповідальності) і пропонуються інші варіанти розв'язання цього питання – розміщення цього переліку в ст. 44 КК «Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності»; новій статті 45-1 КК «Перелік корупційних правопорушень»; в Особливій частині КК без вказівки на його конкретний розділ; у примітці до ст. 364 КК, тобто в розділі Особливої частини КК, який передбачає відповідальність за «левову частку» корупційних кримінальних правопорушень; 2) до закріпленого в КК переліку корупційних кримінальних правопорушень повинні входити лише ті посягання, склади яких містять обов'язкові ознаки корупційного правопорушення і корупції, відображені у Законі «Про запобігання корупції» як нормативно-правовому акті, який є базовим із питань боротьби із корупцією, при тому, що вказані ознаки також потребують уточнення; 3) вадою примітки ст. 45 КК є не лише безпідставність віднесення деяких кримінальних правопорушень до числа корупційних, а і не зовсім зрозуміле невизнання корупційними правопорушень, які із урахуванням їхньої суті, що кореспондує ознакам законодавчих понять «корупційне правопорушення» і «корупція», мали би бути визнані такими.

Крім того, варто додати таке. Законодавець використовує «метод вичерпного переліку», що, як видається, не зовсім виправдано. І справа не у якихось теоретичних непорозуміннях або невірних правданих конструкціях. Справа у тому, що визначення цього поняття має безпосереднє прикладне значення, адже за вчинення корупційного кримінального правопорушення законодавець фактично унеможливив застосування таких поширених у цій галузі боротьби зі злочинністю інститутів кримінального права як звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від

покарання та його відбування. Відтепер особу, яка вчинила корупційне правопорушення, фактично не можна звільнити від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, у зв'язку із передачею особи на поруки, у зв'язку із зміною обстановки. Аналогічна ситуація спостерігається й щодо підстав звільнення від відбування покарання, у тому числі найбільш популярного звільнення від відбування покарання – з випробуванням. До речі, щодо підстави звільнення від відбування покарання із випробуванням, передбаченої у ст. 75 КК України, особливо кмітливі правозастосовувачі можуть запропонувати звільняти від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних злочинів за угодою про визнання вини, оскільки ч. 2 ст. 75 прямо не передбачає обмежень використання цієї підстави щодо корупційних злочинів. Проте таке вирішення проблеми видається неправомірним, оскільки обумовлене в угоді звільнення повинне відповідати загальним підставам, визначеним у ч. 1 ст. 75 – а отже, щодо корупційних кримінальних правопорушень, таке звільнення не застосовується. Крім того, законодавець істотно обмежив можливості застосування амністії та помилування щодо цієї категорії кримінальних правопорушень. Таким чином, маємо ситуацію, коли фактичне застосування можливостей кримінально-правового впливу напрямку залежить від правильності визначення відповідного поняття, а точніше – переліку кримінальних правопорушень.

Вказані обмеження застосування «заохочувальних» інститутів кримінального права з часом виходять за межі «об'єктивної необхідності». Зростає небезпека будь яке актуальне на сьогодні кримінальне правопорушення включити у перелік підстав незастосування інститутів звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування – з'являється «виняткове кримінальне право», що аж ніяк не можна оцінити позитивно з позиції панування верховенства права. Сказане підтверджується змінами, внесеними у заохочувальні інститути протягом останнього року: спочатку у лютому 2021 року з'являється *«порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препа-*

ратів, що знижують увагу та швидкість реакції», в вже у червні – «кримінальні правопорушення, пов'язані із корупцією».

Що наступне?

Станом на час підготовки цієї роботи корупційними правопорушеннями вважаються посягання, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368–369², КК України.

На перший погляд все логічно та зрозуміло. Однак, насправді, це не зовсім так, адже законодавець у примітці до ст. 45 визначив корупційними лише частину посягань (як правило, загальні норми), які можуть бути віднесені до таких із урахуванням положень регулятивного антикорупційного законодавства. Нагадаємо, що чинне антикорупційне законодавство визначає поняття корупційне правопорушення і корупція фактично тотожно.

Корупційне правопорушення – умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у відповідній статті Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність.

Корупція – використання особою, зазначеною у відповідній статті Закону наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у Законі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Враховуючи наведені вище визначення, корупційними є й інші кримінальні правопорушення, окрім тих, що зазначені у примітці до ст. 45 КК України, наприклад:

- ч. 3 ст. 206² «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації»;
- ст. 222¹ «Маніпулювання на фондовому ринку»;
- ч. 2 ст. 375 «Постановлення суддею (суддями) за відомо неправосудного вироку, рішення, узвали та постанови»

(хоча і визнана Конституційним судом України неконституційною) тощо.

Взагалі, корупційним є кримінальне правопорушення, яке вчиняється службовою особою або особою, яка надає публічні послуги з використанням можливостей свого спеціального статусу з метою одержання неправомірної вигоди – а таких у КК України близько 100 посягань. Зрозуміло, що застосувати правообмеження, які передбачені КК України щодо корупційних кримінальних правопорушень, можна лише і виключно враховуючи положення примітки до ст. 45.

Однак це не природно і, очевидно, не дасть очікуваних результатів – оскільки порушує природу речей – однорідні посягання мають різний правовий статус. Крім того, враховуючи наведене, необхідно очікувати змін до вказаної примітки (а вони вже були – чотири, як мінімум), а отже, й відстежувати чинну редакцію закону, й вирішувати проблеми дії закону у часі, що так само є достатньо важливим.

Враховуючи наведене, не корупційними у Розділі XVII Особливої частини КК України, а отже, й такими, щодо яких можливі до застосування всіх існуючих форм кримінальної відповідальності, залишилися наступні посягання:

- ст. 364² «Здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України»;
- ст. 365 «Перевищення влади або повноважень працівником правоохоронного органу»;
- ст. 366 «Службове підроблення»;
- ст. 367 «Службова недбалість»;
- ст. 369³ «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»;
- ст. 370 «Провокація підкупу».

Крім того, очевидно корупційне кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365³ КК України «Бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей» так само не увійшло до аналізованого переліку. Це додатково підтверджує скептичне ставлення до обраного методу визначення відповідного поняття

та його наявності у КК як засобу диференціації кримінальної відповідальності.

1. Дудоров О. О., Коломоєць Т. О., Кушнір С. М., Макаренков О. Л. Загальнотеоретичні, адміністративно- та кримінально-правові основи концептуалізації антикорупційної реформи в Україні : монографія. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. 472 с.

О. З. Мармура,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права
і кримінології
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА

Нинішня кримінально-правова політика нашої держави відзначається посиленням інтересом до реформування правових норм про відповідальність за різного роду корупційні прояви, та й зловживання службових осіб загалом. В той же час незмінними залишаються чимало законодавчих положень, що створюють чимало труднощів у правозастосовній практиці. Одним із таких моментів є поняття використання службового становища. За Кримінальним кодексом України дане поняття виступає в ролі обов'язкової ознаки цілої низки основних та кваліфікованих складів кримінальних правопорушень. Однак щодо трактування змісту даного поняття ні в теорії, ні в правозастосовній практиці досі немає єдності.

Насамперед слід зазначити, що в наукових колах десятиліттями триває дискусія з приводу того, що розуміти під використанням службового становища: чи лише вчинення (або невчинення) дій, які входять у коло повноважень службової особи, чи також і використання авторитету та зв'язків службової особи. Не є винятком і останні наукові дослідження. Вивчаючи проблематику кримінальної відповідальності за зловживання службовим становищем, М.-М. С. Яциніна робить цілком логічний висновок, що особа може зловживати лише тими правами та обов'язками, якими вона наділена [1, с. 8]. Водночас заслуговують на увагу і аргументи О. О. Дудорова, який відзначає, що у випадку сприйняття вузького розуміння поняття використанням службового становища (діяння, зумовлені виключно компетенцією службової особи) складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368

КК, не охоплювалися б випадки одержання неправомірних вигод за незаконні (включаючи злочинні) діяння по службі, оскільки жодна службова особа не уповноважується на вчинення таких діянь [2, с. 85]. Проте з іншої сторони, застосування широкого підходу створює ризик надто поширеного тлумачення відповідного законодавчого положення і необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності, адже авторитет службової особи, а також, як пишуть окремі автори, зв'язки та можливості службової особи є достатньо невизначеними поняттями. Таким чином можна буде зробити висновок про використання службового становища, наприклад, в ситуації, коли винний незаконно заволодіє майном потерпілого зловживаючи довірою, яка виникла виключно на ґрунті знання останнім того, що винний є службовою особою.

Другий аспект порушеної проблеми полягає в тому, що окрім поняття використання службових повноважень, в ряді статей є ще й поняття зловживання службовим становищем. В науковій літературі, дані поняття, зазвичай, ототожнюють. Однак за такого підходу ряд положень КК України видаються зайвими. Наприклад, норма про вимагання з використанням свого службового становища (ч. 2 ст. 189 КК України) тоді утворюватиме неоправдану і таку, що немає однозначного вирішення, конкуренцію із нормою про заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України), а отже є зайвою.

Третій аспект порушеної проблеми стосується співвідношення понять використання (зловживання) влади та використання (зловживання) службового становища, адже у статтях 364, 368, 369 КК України зазначено про використання влади чи службового становища, а в інших статтях – тільки про використання чи зловживання службовим становищем. Враховуючи таке законодавче розмежування, можна зробити висновок, що використання влади не охоплюється поняттям використання службового становища, а відтак, не охоплюється складами відповідних кримінальних правопорушень.

Четвертий аспект проблеми – співвідношення понять використання (зловживання) службового становища та перевищення службових повноважень (а так само і влади). На сторінках наукової

літератури це питання піднімалося неодноразово, однак однозначного вирішення досі не має. Так Г. М. Анісімов зазначає, що використання влади чи службових повноважень може вчинятися як у зв'язку з діяльністю в межах своїх повноважень, так і поза їх межами, в тому числі з явним виходом за ці межі службовою особою» [3, с. 254].

М.-М. С. Яциніна навпаки, обґрунтувала, що зловживання службовим становищем, як зловживання правом, не охоплює перевищення влади або повноважень [1, с. 10]. Очевидно, що позиція із цього питання прямо залежить від «вузького» або «широкого» трактування поняття використання службових повноважень.

Все сказане вище свідчить про необхідність втрутитись у вирішення описаних проблем саме законодавцю. Найоптимальнішим варіантом видається вживання в тексті КК України поняття «використання службових повноважень». Такий підхід, звісно, буде підданий критиці з позиції того, що поза увагою залишаться випадки використання службовою особою можливостей, які не визначаються службовими повноваженнями, а випливають із авторитету службової особи.

Водночас слід зауважити, що використання згаданого авторитету прямо не посягає на службову діяльність, а відтак не завдає настільки значної шкоди відповідним суспільним відносинам. Враховуючи те, що використання службового становища, як правило, виступає в розі ознаки, що кваліфікує кримінальне правопорушення, таке використання авторитету цілком може бути враховане і в межах основного складу кримінального правопорушення.

Що ж до випадків, де використання службового становища є конститутивною ознакою складу кримінального правопорушення, варто згадати, що КК містить і інші норми, які можуть застосовуватися. Наприклад, в разі вимагання неправомірної вигоди службовою особою за невчинення незаконних дій навіть більш логічно застосовувати норму про вимагання (с. 189 КК України). Одержання неправомірної вигоди за вчинення неправомірних дій, за своїм змістом, є невчиненням дій, що входять у коло повноважень службової особи, а відтак за запропонованого підходу теж зможуть кваліфікуватися за ст. 368 КК України.

Враховуючи сказане пропоную розглянути в наукових колах питання доцільності заміни у диспозиціях статей КК України формулювань «використання службового становища», «зловживання службовим становищем» та «зловживання владою або службовим становищем» на одне – «використання службових повноважень».

1. Яциніна М.-М. С. Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України (ст.ст. 364, 364-1, 365-2 КК України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2021. 23 с.

2. Дудоров О. О. Проблеми кваліфікації злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2006. № 1. С. 80–97.

3. Анісімов Г. М. Особливості кваліфікації злочинів, що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 2 (3). С. 250–268.

О. Б. Мороз,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Багато країн світу з ціллю здійснити цілеспрямовані заходи здійснили розробку, ухвалення та введення в дію спеціальних законів щодо протидії корупції. Деякі держави послуговуються законами, які прямо покликані боротися з корупційними діями або регулювати ряд окремих аспектів у рамках законодавства щодо протидії організованих злочинності, або законів, якими регулюється державна служба (у Великобританії, Білорусі, Литві, Румунії) [1, с. 219].

Світовий досвід показав, що з розвитком корпорацій та масштабних організацій частка корумпованості саме в цій сфері збільшується і не тільки в Україні. Тому варто зосередити увагу на дослідженні цього виду корупції. В українському законодавстві немає чітко розроблених заходів та рекомендацій, що стосувалися б протидії корупційним діям в межах самої компанії. Здебільшого мова йде про корупційні дії фізичних та юридичних осіб по відношенню до посадовців, проте у багатьох країнах є розроблені рекомендації щодо протидії корумпованості серед працівників компанії [2].

Фахівці зазначають, що чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на ефективну нормативно-правову базу й підтримку суспільства, діє у Фінляндії. Міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає її як одну з найменш корумпованих країн світу. Згідно

з положеннями Кримінального кодексу Фінляндії за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як корупція, передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину [3].

За результатами Всесвітнього дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року, майже половина організацій, зареєстрованих в Україні, постраждали від негативних наслідків корупції та шахрайства, якщо порівнювати з 2016 та 2017 роками. Корупція та хабарництво залишаються одними з основних видів економічних злочинів, негативного впливу яких зазнають українські організації, а більшість опитаних респондентів зазначили, що їх організації неодноразово ставали жертвами хабарництва та корупції. До п'ятірки найпоширеніших видів економічних злочинів та шахрайства можна зарахувати незаконне привласнення майна, шахрайство у сфері закупівель, шахрайство у сфері управління персоналом, але провідні позиції все ж належать корупції та хабарництву [4, с. 32].

Навіть ураховуючи той факт, що з кожним роком збільшується обізнаність українських організацій щодо випадків шахрайства та корупції, результати представленого дослідження доводять, що кожен сьомий випадок шахрайства в організації був виявлений випадково. Результати дослідження [5] демонструють, що шахрайство та корупція суттєво впливають на фінансовий стан організацій в Україні, а від економічних злочинів та шахрайства найбільше страждає їх репутація та бренд, а також не менш важливими є відносини з бізнес-партнерами [4, с. 33].

Боротьба з корупцією передбачає розроблення та впровадження заходів щодо запобігання, виявлення та припинення злочинів, які пов'язані з корупційними діями, усунення їх наслідків та притягнення винних до відповідальності. Не виникає сумніву, що система таких заходів має базуватися на принципах законності, гласності, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, відновлення порушених прав, компенсації громадянам, їх об'єднанням, державі збитків, заподіяних корупцією [6].

Ці заходи слід уважати невід'ємною частиною реформи державного управління. Але науковці попереджають, що Україна не може просто копіювати антикорупційні методи і заходи, що

застосовуються в інших країнах, де державні органи та посадові особи мають детальні нормативні акти та чітко визначені обов'язки щодо їх реалізації. У цих країнах боротьба з хабарництвом ведеться за допомогою суворих санкцій, що мають сенс, оскільки хабар підштовхує чиновника до порушення чітко визначених стандартів. Закони, які ухвалюють у нашій державі, показують чудеса винахідливості, щоб не обтяжувати себе потребою в їх дотриманні.

Світовий досвід запобігання та боротьби з корупцією дозволяє узагальнити найбільш характерні тенденції та механізми, адаптація яких могла би бути корисною для України. Пріоритетами тут для нашої країни можуть бути такі:

- поширення просвітницької діяльності щодо антикорупційних діянь і їх наслідків, спрямовування її на підвищення рівня громадянської свідомості та популяризацію суспільного несприйняття корупції як дуже негативного явища шляхом реалізації різних антикорупційних освітніх програм та проєктів;

- підвищення ролі громадських організацій в антикорупційній діяльності, реальне включення їх до складу наглядових та дорадчих рад при всіх органах публічної влади та спеціалізованих антикорупційних установах, надання можливості громадським організаціям;

- приділення більшої уваги превентивним та заохочувальним антикорупційним заходам ніж репресивним(з одночасним підвищенням рівня професійності та ефективності діяльності співробітників антикорупційних структур для створення умов невідворотності покарання для всіх корупціонерів, не дивлячись на їх приналежність до певних політичних партій, владних еліт тощо);

- ширше залучення інтернет-платформ та вдосконалення інтерактивних сайтів оперативного реагування на скарги громадян про факти корупційних дій (одночасно з уведенням юридичної відповідальності за неприйняття заходів щодо негайного розгляду таких повідомлень співробітниками відповідних правоохоронних органів) [4, с. 33].

За наявності досить розповсюдженої корупції заходи щодо усунення її причин є пріоритетними лише в боротьбі з конкретними проявами. До того ж правовим системам деяких розвинених країн не властиве правове використання терміна «боротьба», адже

в законодавстві закріплюються принципи саме щодо «запобігання» таких правопорушень [7, с. 54]. Одним з елементів формування та впровадження ефективної антикорупційної системи має бути чітка взаємодія держав світу, особливо їх правоохоронних органів, спільна участь у заходах, ініційованих ООН, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим Банком та іншими міжнародними організаціями [8, с. 17]. Практика іноземних правоохоронних органів свідчить про те, що вдосконалення нормативного і правового забезпечення передбачає існування ефективної системи боротьби з корупцією як на національному, так і на міжнародному рівнях, а також є однією з головних умов успішного подолання цієї проблеми.

Ураховуючи довгий євроінтеграційний процес українського законодавства, важливо вказати на Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом, у якій сторони домовилися співпрацювати в боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю, а також із метою запобігання їй. Таке співробітництво спрямовується на розв'язання таких проблем, як корупція у приватному та державному секторах [9].

Хочемо наголосити, що організаційно-правовими засадами щодо боротьби з хабарництвом та корупцією в Україні є такі складники, як наявність політичної волі щодо антикорупційних заходів; відповідність наявним міжнародним нормативним документам; існування та вдосконалення чіткого і взаємопов'язаного антикорупційного законодавства; належна та ефективна діяльність усіх установ, відповідальних за дотримання антикорупційних норм; прозорість та підзвітність публічної влади; чіткі та зрозумілі правила фінансового контролю та ін.

Ми це розуміємо, що це не стовідсоткові інструменти досягнення успіху в боротьбі з хабарництвом і корупцією в цілому, але цей перелік дає змогу зрозуміти, що в Україні є місце для суттєвого вдосконалення системи боротьби та попередження такого негативного протиправного діяння.

1. Швидкий Я. Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління: електронне наук. вид.* 2019. № 1 (7). С. 219–227.

2. Задворних С. С. Рекомендації щодо імплементації зарубіжного досвіду по боротьбі з тінізацією фінансових потоків. *Інноваційна економіка*. 2015. № 2. С. 200–203.
3. Черніков Д. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент протидії корупції. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (2). С. 948–950.
4. Мельник О. Г. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 32–35.
5. Клімчак М. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій. 2018. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf>
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 13.
7. Новіков О. В. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління*. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2015. Вип. 43. С. 52–57.
8. Соснін О. Про необхідність використання світового досвіду у боротьбі з корупцією у вітчизняній практиці. К. : Віче, 2014. № 1. С. 16–18.
9. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом від 27.06.2014 р. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.

О. І. Ненчук,
здобувач вищої освіти
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

О. М. Ілюшик,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Поняття феномену «корупція» виходить далеко за межі категорії «хабарництво». Під корупцією слід розуміти використання державними, муніципальними та іншими посадовими особами органів державної влади або посадовими особами комерційних чи інших організацій (установ) свого статусу для незаконного отримання будь-яких переваг (майна, прав на нього, послуг або пільг, у тому числі немайнового характеру), або надання таких переваг.

Корупція сьогодні є складним соціально-правовим і соціально-політичним явищем. Вона пов'язана з усіма соціальними процесами будь-якого суспільства, з урахуванням соціально-політичних, демографічних, національно-психологічних і етнічних особливостей конкретної країни або держави. Це явище носить комплексний, системний характер і в цілому характеризує будь-яку державу. Корупцію визначають як потужний чинник, який деформує політичну організацію суспільства і підриває демократичні процедури. Основна небезпека її полягає в руйнівній дії на основі державного управління і правового регулювання громадських стосунків. Як небезпечне явище соціально-політичного життя, вона відбиває міру активності і свідомості громадянського суспільства [1, с. 66].

Основна мета державної політики у галузі боротьби з корупцією — створення дієвої системи запобігання і протидії корупції, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, притягнення до відповідальності винних у їх вчиненні.

Корупція стала частиною сучасного державного і суспільного механізму, пронизавши всі його структури та рівні. Вона уніфікує методи і форми відносин державних органів влади з представниками легального бізнесу та організованої злочинності й інтегрує їх у єдину систему тіньових (кримінальних) відносин. Активізація корупції і розширення її обсягів, як у трансформаційних економіках, дає підстави говорити про неї як про об'єктивний процес, притаманний всім країнам. Поширення корупції на сучасному етапі має певні особливості [2, с. 106]: політизація корупції; корупція в класичному вияві, притаманне діловій практиці ведення бізнесу, стає все більш політизованою, переміщуючись у владні структури; перехід корупційних зв'язків з розряду тимчасових та випадкових явищ в розряд усталених корупційних схем; інтернаціоналізація і глобалізація корупції. Форми корумпованих грошових потоків стають недосяжними для контролю з боку національних правоохоронних органів; розширення сфери легалізації корупції, тобто маскування корупційних афер під законні операції. Як наслідок, легалізована корупція випадає з поля зору правоохоронних органів і набуває ще більших масштабів.

Враховуючи це, антикорупційна діяльність повинна бути постійною функцією держави і турботою всього суспільства на основі створення стабільних загальнонаціональних основ запобігання та протидії корупції, що розраховані на тривалу історичну перспективу. Згідно зі статтею 5 Конвенції ООН проти корупції, підписаною 31 жовтня 2003 р. та ратифікованою Україною 18 жовтня 2006 р., кожна держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами та державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності [3].

Неефективність правової політики у сфері запобігання та протидії корупції обумовлена слабким державним контролем із протидії корупції, недосконалістю законодавства (наявністю законодавчих прогалин, правових колізій, запутаністю правових норм, безліччю підзаконних актів тощо), а також зниженням морально-духовного потенціалу суспільства з панівним у ньому пра-

вовим нігілізмом, невір'ям громадян у невідворотність покарання користолюбства чиновників. Вищезазначені аспекти визначають особливу актуальність і необхідність теоретичного та практичного переосмислення накопиченого досвіду й аналізу законодавчого регулювання в даній сфері, а також узагальнення практики реалізації органами виконавчої влади заходів, спрямованих на протидію корупції на сучасному етапі розвитку держави і права. Таким чином, для створення дієвого механізму реалізації адміністративно-правових засобів запобігання та припинення корупції в державних органах України необхідно: використовувати історичний, міжнародний досвід; упроваджувати наукові розробки і позитивний міжнародний досвід боротьби з корупцією; використовувати рекомендації міжнародних організацій та експертів у процесі нормотворчої діяльності та забезпечення ефективного функціонування правоохоронних органів.

Сучасну правову базу боротьби з корупцією в Україні становить Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. №1700-VII, що визначає правові й організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [4].

Важливими технологічними засобами профілактики корупційних діянь з боку працівників митних органів є зовнішній і внутрішній контроль за корупційними ризиками на конкретних ділянках діяльності посадових осіб митної служби. Внаслідок особливостей здійснення митної справи найбільш важлива роль при цьому належить внутрішньому контролю, який необхідно розуміти як спосіб викриття причин і умов вчинення корупційних діянь та засіб їх локалізації, зменшення або ліквідації. Проблема протидії корупції в органах, які здійснюють політику держави в митній і фінскальній сферах, залишається проблематичною, оскільки, незважаючи на значні зусилля останніх років, корупція не просто не здає свої позиції, а, навпаки, активно процвітає та збільшує свої масштаби [5, с. 121].

Відтак, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення,

припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [6]. Завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, але якщо розглядати безпосередньо митну справу, то підслідними НАБУ є посадова особа митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище, посадова особа органів 98 державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище.

Але чи не найголовнішим завданням даного центрального органу виконавчої влади, яке стосується безпосередньо митної справи, є здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, що забезпечують формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи. Підвищенню ефективності протидії корупційним проявам сприятиме внесення змін у чинні нормативно-правові акти, метою яких має бути: чітке формулювання проведення контрольно-перевірочних дій, усунення неоднозначності трактування законів; забезпечення незалежності працівників органів ДМС України від підприємців та інших громадян; звільнення працівників Департаменту боротьби з контрабандою, аналізу ризиків та протидії корупції від обов'язку контролювати стягнення штрафних санкцій, а перекласти це питання на підрозділ стягнення митної заборгованості; своєчасне та об'єктивне висвітлення у засобах масової інформації протиправних дій несумлінних підприємців та громадян (контрабандистів) і конкретних заходів покарання [7].

Отже, підсумовуючи всю досліджену інформацію можна дійти до висновку з приводу того, що в сфері боротьби з корупцією в митних органах, наша держава знаходиться на вірному шляху та те, що для ефективності й подальшого розвитку даного процесу завданням держави повинне бути не встановлення планок і гонитва за показниками у статистиці, а стабілізація вже отриманих на сьогоднішній день позитивних результатів. Стратегічним напрямом запобігання передумовам корупції та їх нейтралізації є послідовна

демократизація всіх сфер суспільного життя, розвиток громадянської свідомості та активності у загальному контексті побудови демократичної держави. Відкритість влади, прозорість державних рішень, діяльності управлінського апарату, розвиток громадянського суспільства є найважливішими важелями подолання корупції.

1. Марич Є. В., Марчук Р. П. Боротьба з корупцією (Бібліотека державного службовця) : посібник. К. : КМЦППК, 2012. 66 с.

2. Корупція загрожує безпеці країни : (за матеріалами засідання Нац. антикорупц. комісії). *Голос України*. 2011. 106 с.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. *Офіційний вісник України*. 2006. № 44. С. 10. Ст. 2938.

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

5. Пелішенко В. О. Корупція в контексті сучасних соціально-політичних концепцій. Сучасне суспільство: політ. науки, соціол. науки, культур. науки. 2014. № 2. 121 с.

6. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

7. Коваленко Ю. В., Мельник О. М. Розширення повноважень працівників Державної митної служби України не повинно сприяти виникненню корупційних ризиків. Україна в нових реаліях: політичні, економічні та правові орієнтири розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Ірпінь, 2011. С. 83–87.

В. В. Павліченко,
аспірант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

**ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ,
ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ ПРИВЛАСНЕННЮ,
РОЗТРАТІ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЮ НИМ
ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ
СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ**

Суб'єкти протидії злочинності утворюють цілісну у функціональному й організаційному відношенні систему, з'єднану спільністю мети та управління у сфері протидії злочинності.

Складність цієї системи обумовлена, з одного боку, багатогранністю виконуваних завдань по забезпеченню безпеки, запобіганню, профілактиці, припиненню, розкриттю і розслідуванню злочинів, а з іншою – розподілом завдань між суб'єктами різних рівнів, що обумовлене ієрархічною побудовою системи.

Дана система є складною соціальною організацією, бо входні в неї групи однорідних органів утворюють відносно самостійні організаційні формування, які функціонують на основі тотожних закономірностей. Кожне з таких формувань є підсистемою більш крупної системи і в той же час складається зі своїх підсистем [1].

Як зазначають науковці [2], оскільки злочинність, породжується складним причинним комплексом, протидія їй може бути ефективною лише за умови формування відповідної системи комплексних економічних, соціальних, правових та організаційних заходів, спрямованих на нейтралізацію, блокування, витіснення цього небезпечного явища на засадах здійснення спеціальної правоохоронної діяльності.

Ядром такої діяльності має стати принципово нова правоохоронна структура, здатна оперативно реагувати на ті виклики й загрози.

Створення системи спеціальних правоохоронних органів, що здійснюють протидію злочинам, пояснюється тим, що саме це суспільно-небезпечне явище відрізняється специфічними ознаками, швидкими темпами зростання та поширеності, особливостями протидії з боку правоохоронних органів України.

У зв'язку з цим лише спеціальним підрозділам, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а також з використанням гласних, негласних штатних та позаштатних працівників [3] під силу здійснювати протидію привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем.

Тому, виходячи із положення статті 5 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», законодавець виділив ряд підрозділів яких уповноважив на здійснення протидії привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем.

Саме у межах своїх повноважень відповідні суб'єкти, тобто оперативні підрозділи різних відомств України проводять необхідні оперативно-розшукові заходи щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснюють профілактику правопорушень, згідно своїх обов'язків, що і являється ефективною протидією.

Отже, безпосередніми суб'єктами які здійснюють виявлення привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем є в першу чергу Національна поліція України.

Необхідно відзначити позитивні зрушення, що відбулися у 2019 році щодо створення у структурі Національної поліції України Департаменту стратегічних розслідувань.

Урядом утворено як юридичну особу публічного права Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції як між-регіональний територіальний орган Національної поліції [4].

Даний підрозділ утворений з метою підвищення ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції під час

виконання завдань із забезпечення прав і свобод людини та протидії злочинності.

1. Кримінологія: питання та відповіді / кол. авт.: О. О. Авдеев, А. А. Васильєв та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Х.: Золота миля, 2015. 324 с.

2. Мельничук Т. В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері: кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». О., 2009. 232 с.

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303 (зі змінами від 05.01.2017, підстава 1798-19).

4. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова КМУ від 09 жовтня 2019 р. № 867.

Н. В. Федина,
слухач магістратури
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

І. В. Січковська,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПЕЦИФІКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ

На сьогоднішній день проблема корупції в українському суспільстві залишається однією із найактуальніших. За період незалежності України відбулося значне поширення корупційної злочинності, що, зокрема, підтверджується звітами міжнародної організації «Transparency International», за якими Україна традиційно оцінюється як держава зі значним рівнем корупції. Це в черговий раз свідчить про неефективність чинної форми механізму кримінально-правової протидії корупції в Україні. При цьому варто відзначити, що корупція сьогодні становить одну із центральних загроз національній безпеці України та захисту прав і свобод людини та громадянина.

Протидія корупції – це система заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру, спрямованих на зменшення обсягів корупції, зміну характеру корупційних виявів, обмеження взаємовпливу корупції й соціальних процесів, збільшення ризику для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення, нейтралізацію дії та усунення чинників корупції, виявлення, припинення й розслідування виявів корупції, притягнення винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь.

Неефективність діючого механізму кримінально-правової протидії корупційним злочинам є пов'язана з його залежністю від політичної волі управлінців вищої ланки державного менеджменту, перешкодами у формуванні та реалізації якої є властивості інституціоналізованої корупції в Україні. Зазначена політична воля в Україні реально має дуже низький потенціал для протидії інституціоналізований корупції та не в змозі зруйнувати корупційні мережі.

Також, однією із проблем кримінально-правової протидії корупції є диференціація правового регулювання яка має місце в Україні, як єдине явище та спосіб організації нормативного поля, результатом чого є виникнення окремих особливих правових режимів протидії корупції, диверсифікованих залежно від її сфери. В українській юриспруденції вдало узагальнив масив знань щодо диференціації кримінальної відповідальності та її критеріїв В. Ф. Примаченко. Він дійшов висновку, що диференціацією кримінальної відповідальності варто вважати розчленування, розмежування, дроблення останньої законодавцем залежно від характеру, типового ступеня суспільної небезпечності злочинного діяння, типової суспільної небезпечності особи винного, в результаті чого настають кримінально-правові наслідки, пов'язані з осудом особи, застосуванням до неї різних видів і розмірів покарань, а також інших форм відповідальності.

Сутність поширеної в Україні корупції підтверджує наявність особливих властивостей корупційних злочинів, які значно підвищують їх суспільну небезпеку порівняно з іншими злочинними діяння й такими самими злочинами, які вчинюються в країнах із незначним поширенням корупції: 1) спричинення корупційними злочинами прямих суспільно небезпечних наслідків у вигляді порушення охоронюваних нормами КК України про ці злочини суспільних відносин, а також обов'язкових похідних суспільно небезпечних наслідків широкому спектру інших суспільних відносин (наведену властивість можна назвати «комплексна суспільна небезпечність корупційних злочинів», яка особливо яскраво показана у фільмі «Дурак» 2014 року); 2) надзвичайно висока латентність корупційних злочинів; 3) інституціоналізація практик учинення корупційних злочинів; 4) здійснення корупційних злочинів у межах корупційних мереж, приховування окремих діянь і захист такими

мережами суб'єктів зазначених злочинів; 5) виконання корупцією функції підтримання керованості апарату публічного управління, що необхідно суб'єктам, які зобов'язані протидіяти корупції, але підтримують її; 6) розвиненість технологій ухилення від політичної відповідальності, у тому числі за вчинену чи допущену, але не покарану корупцію, а також за нездійснення реальної протидії їй, що суттєво знижує мотивацію до антикорупційної діяльності та гальмує процеси формування політичної волі для цього.

Проте основною причиною є недовіра Кримінального Кодексу України, вона полягає в тому, що кримінально-правова протидія найбільш небезпечним корупційним злочинам здійснюється на основі норм, застосування яких прямо залежить від волі осіб, які самі є елементами корупційних мереж.

Враховуючи кримінологічні особливості української корупції потрібно першочергово вдосконалювати законодавство не підпорядковуючись так званій «політичній волі».

1. Борисов В. І. Сучасна політика держави у сфері боротьби зі злочинністю та її кримінально-правовий напрям. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 232–242.

2. Примаченко В. Ф. Диференціація кримінальної відповідальності: поняття та зміст. *Вісник Кримінологічної асоціації України* : зб. наук. пр. Харків, 2016. № 1. С. 104–117.

3. Кисельов І. О. Ефективність кримінально-правової політики України у сфері протидії корупції / Кримінально- правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. унт внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Х. : ХНУВС, 2017. 228 с. С. 93–94.

4. Настюк В., Белевцева В. Політико-правові проблеми протидії корупційним явищам в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 45–54.

Ю. А. Хатнюк,

кандидат юридичних наук

т.в.о. завідувача кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Корупція – явище, що супроводжує Україну не лише з часів здобуття незалежності. Вона є закономірним результатом спільного розвитку та становлення і України, і світової спільноти загалом.

Протидія корупції в Україні стала ледь не першочерговим завданням, про що свідчить і створення значної кількості антикорупційних органів, і зміни до чинного законодавства України в частині регламентації відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією діяння. Так, протягом останніх років Верховною Радою України прийнято ряд антикорупційних законів, визначено на законодавчому рівні засади організації та діяльності антикорупційних органів, запроваджено електронне декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, удосконалено засади застосування відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією та корупційні правопорушення.

Попри загалом позитивні тенденції у сфері боротьби з корупцією, зауважимо, що деякі законодавчі «новели» видаються не виправданими, не логічними, сформованими винятково за міжнародними інституціями, які здебільшого не враховують реалій української дійсності, теоретично не обґрунтованими, і, відповідно, потребують подальшого вдосконалення, і законодавчих змін.

Аналіз законодавства України, а також теоретичних напрацювань, дає підстави для виокремлення низки проблемних аспектів.

Перш за все варто зазначити, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) окреслює коло адмініс-

тративних правопорушень, пов'язаних із корупцією у главі 13-А, хоча науковці переконані, що кодекс містить ще цілу низку статей, в яких передбачаються санкції за правопорушення, пов'язані з корупцією.

З цього приводу хочеться зазначити, що адміністративну відповідальність передбачено в КУпАП не лише за ті правопорушення, пов'язані з корупцією, які безпосередньо згадані в главі 13-А, а й за інші правопорушення, які також можуть бути визнані такими, що пов'язані з корупцією, або є суміжними з корупційними правопорушеннями.

Це відтак: порушення законодавства з фінансових питань (ст. 164²); порушення бюджетного законодавства (ст. 164¹²); порушення законодавства про закупівлі (ст. 164¹⁴); невиконання законних вимог посадових осіб НАБУ (ст. 185¹³); невиконання законних вимог (приписів) НАЗК (ст. 188⁴⁶); порушення законодавства про державну таємницю (ст. 212²); порушення порядку надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення виборчої кампанії (ст. 212¹⁵); порушення порядку подання фінансового звіту про надходження й використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (ст. 212²¹) та багато інших [1].

З огляду на це, доречним видається упорядкування всього масиву правопорушень, пов'язаних із корупцією, відповідно до єдиного знаменника, що усуне складність у правозастосуванні, зумовлену значною розпорошеністю таких правопорушень у різних нормативно-правових актах.

Наступна проблема, пов'язана із відповідальністю за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунка, зумовлена не завжди ефективним практичним застосуванням положень вказаної статті КУпАП.

Так, порівняно з іншими правопорушеннями, показники щодо складених протоколів, які скеровані до суду НАЗК, за ст. 172⁵ КУпАП становлять лише 1,2%, а, до прикладу, за ст. 172⁷ КУпАП таких протоколів понад 74%, за ст. 172⁶ КУпАП – близько 22%, ст. 172⁴ – 2,8% [2, с. 160].

Крім того, законодавець не запровадив повної заборони на одержання подарунка, що теж викликає певні запитання, оскільки

використання як винятку понять «загальне уявлення про гостинність», визначення невідомо на якій підставі мінімальної суми в один прожитковий мінімум тощо не сприяє однозначності у правозастосуванні [2, с. 160].

Спірним моментом відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією, є можливість винної особи після притягнення до відповідальності далі обіймати свою посаду. І українські реалії засвідчують, що такі випадки мають місце й щодо високопоставлених службових осіб, в тому числі й вищих антикорупційних органів.

Варто також наголосити, що окрім проблем матеріального права щодо протидії корупції, практика засвідчує й наявність низки процесуальних недоліків. І це передусім пов'язано з необґрунтовано стислими строками притягнення особи до адміністративної відповідальності.

На перший погляд все доволі логічно, адже для звільнення з посади корупціонера не потрібно проводити жодних службових розслідувань, позаяк факт вчинення корупційного правопорушення доказаний під час провадження у відповідній справі про корупційне адміністративне правопорушення. Але процедура провадження у справах про адміністративні правопорушення є надто недосконалою для забезпечення досягнення мети адміністративної відповідальності у справі протидії корупції [3].

Ця недосконалість обумовлює цілу низку вад інституту адміністративної відповідальності загалом та у справі протидії корупції зокрема. З одного боку, адміністративної відповідальності в її сучасному вигляді доволі легко уникнути, а з іншого – вона може стати генератором порушень особами, покликаних здійснювати практичну протидію корупції. Першим і головним недоліком процедури притягнення до адміністративної відповідальності є наявність у КУпАП ст. 38, яка встановлює часові межі для накладення адміністративного стягнення [1].

Неоднозначним є питання і щодо заходів впливу на осіб, які вчиняють правопорушення, пов'язані з корупцією. Так, в 57 із 61 випадків (тобто більше, ніж у 93% справ) суди незалежно від різновиду адміністративного правопорушення та його шкідливості призначали найменший розмір штрафу з потенційно можливих:

850 грн. – за ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП; 1700 грн. – за ч. 2 ст. 172⁶ КУпАП; 1700 грн. – за ч. 1 ст. 172⁷ КУпАП; 3400 грн. – за ч. 2 ст. 172⁷ КУпАП. І лише в трьох випадках суд призначав винній особі штраф, розмір якого перевищував мінімально встановлену законом межу [2, с. 168].

Тобто у більшості випадків про індивідуалізацію адміністративної відповідальності не може йтися.

Ще однією проблемою, на яку звертають увагу є відсутність однакової й усталеної практики судового розгляду у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією і брак дієвих механізмів, які би забезпечували уніфікацію тлумачення і застосування відповідних адміністративно-правових заборон.

Ще одне питання, яке потребує вирішення, – це визначення малозначності правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Звертаючи увагу на недосконалість і невідповідність сучасним реаліям правозастосування норм КУпАП, включаючи тих із них, якими регламентовано порядок притягнення до адміністративної відповідальності осіб, котрі вчинили правопорушення, пов'язані з корупцією, деякі науковці зазначають, що успішному впровадженню новітніх превентивних антикорупційних механізмів явно не сприяє розповсюдженість судової практики закриття переданих НАЗК справ у зв'язку з малозначністю відповідних діянь. Аби покласти край такій сумнівній практиці, і підтримуючи подібні ідеї різних дослідників, пропонується ст. 22 КУпАП викласти в такій редакції: «При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення, за винятком адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням».

З огляду на зазначене вбачається, що і в теорії, і у практиці застосування положень законодавства України, яке передбачає відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, є чимало проблем, зумовлених недосконалістю положень законодавства, а також неправильним застосуванням його положень у правозастосовній та судовій практиці.

Отже, сфера протидії корупційним проявам не лише не втрачає актуальності, а навпаки вимагає більших зусиль у законо-

давчій та практичній площині діяльності правоохоронних і судових органів.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 80731-X. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

2. Франчук В. В., Корецька-Шукєвіч Д. Д. Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 221 с.

3. Лук'янець Д. Проблеми використання інституту адміністративної відповідальності в системі заходів запобігання та протидії корупції. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 1 (4). URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57175/7/Lukianets_collection1.pdf

О. І. Цивінський,
аспірант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КВАЛІФІКАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА НА СТАДІЇ ГОТУВАННЯ ДО НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ

На практиці поширені випадки, коли службова особа використовує своє службове становище лише для створення умов для незаконного заволодіння чужим майном, водночас саме заволодіння чужим майном здійснює так званим «загально-кримінальним» способом, наприклад давши розпорядження щодо зняття охорони із певного виробничого об'єкту, з подальшим здійсненням чи організацією викрадення звідти майна, або ж, видавши завідомо неправдивий офіційний документ, на його основі заволодіває майном шляхом обману або зловживання довірою. Такі діяння підпадають під ознаки готування до кримінального правопорушення, визначені ст. 14 КК України. Водночас за змістом таке діяння є зловживанням службовим становищем, що охоплюється статтями Розділу XVII Особливої частини, а так само відповідною ознакою кримінального правопорушення, передбаченою ч. 2 ст. 191 КК України. Кваліфікація відповідних діянь не є очевидною, і потребує вивчення.

Правова оцінка використання службового становища на стадії готування до кримінального правопорушення, насамперед, повинна здійснюватися виходячи із загального правила кваліфікації готування до кримінального правопорушення: якщо під час готування вчиняються діяння, що становлять інше закінчене кримінальне правопорушення, усе посягання кваліфікується за сукупністю готування до відповідного кримінального правопорушення та закінченого кримінального правопорушення [1, с. 166].

Звідси можна зробити висновок, що використання службового становища під час готування до незаконного заволодіння чужим

майном, в разі утворювання ним ознак окремого закінченого кримінального правопорушення, має отримати окрему кваліфікацію як елемента сукупності кримінальних правопорушень.

Використання службового становища може утворювати ознаки зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України), а також перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 364 КК України) та службове підроблення (ст. 366 КК України).

Розглянемо такий висновок через призму кваліфікації сукупності кримінальних правопорушень. Комплексно вивчаючи цю проблему, Т. І. Созанський констатував наступне:

1) вчинення одного діяння, що посягає на різні об'єкти, не підпорядковані один одному, слід кваліфікувати як сукупність кримінальних правопорушень;

2) вчинення одним діянням посягань, що не охоплюються диспозицією однієї статті (частини статті) за способом опису в законі та (або) за суспільною небезпечністю діяння слід кваліфікувати як сукупність кримінальних правопорушень[2, с. 212].

Стосовно першого пункту слід відзначити, що використання службового становища на стадії готування до незаконного заволодіння чужим майном завжди посягатиме щонайменше на два різні об'єкти – суспільні відносини проти власності та відносини з приводу забезпечення нормальної службової діяльності.

Щодо другого пункту слід відзначити, що за способом опису в законі серед статей (частин статей) про незаконне заволодіння чужим майном слід виділяти ті, що передбачають використання службового становища як ознаку складу кримінального правопорушення (як наприклад ст.ст. 189, 191 КК України), і ті, що такої ознаки не мають (наприклад, ст.ст. 185, 190 КК України).

Відтак використання службового становища під час готування до незаконного заволодіння чужим майном, передбаченого групою статей, за наявності підстав (складу окремого кримінального правопорушення), без сумніву, завжди потребує додаткової кваліфікації.

Відповідь на питання кваліфікації використання службового становища під час готування до незаконного заволодіння чужим майном, передбаченого статтями, що регламентують відповідну ознаку, залежить від вирішення іншої проблеми – розмежування використання службового становища під час готування та його використання під час безпосереднього вчинення кримінального правопорушення.

При розмежуванні понять використання службового становища під час готування до незаконного заволодіння чужим майном та його використання під час замаху на відповідні кримінальні правопорушення, слід відштовхуватись від загальних положень про відмежування готування до кримінального правопорушення від замаху на кримінальне правопорушення. Однак незважаючи на значний науковий інтерес до названої тематики, це питання залишається дискусійним. Немає чіткої позиції й у судовій практиці. На сторінках наукової літератури найбільш поширеним у розуміння замаху як діяння, що, на відміну від готування, охоплюється об'єктивного стороною того чи іншого складу кримінального правопорушення.

Наприклад В. О. Навроцький пише, що «в ході замаху вчиняється діяння, описане у диспозиції статті Особливої частини, яке входить у об'єктивну сторону злочину»[1, с. 172].

О. О. Дудоров наголошує, що для відмежування замаху на кримінальне правопорушення і готування до нього потрібно з'ясовувати чи є вчинене діяння складовою об'єктивної сторони складу певного кримінального правопорушення [3, с. 442].

Вцілому таку позицію можна вважати логічною та справедливою. Водночас деякі науковці акцентують увагу на тому, що готування створює різноманітні умови для вчинення злочину, а замах є діянням, безпосередньо спрямований на вчинення кримінального правопорушення [4, с. 10].

З однієї сторони, це наводить на думку, що діяння, які входять в об'єктивну сторону, теж фактично можуть бути створенням умов для вчинення закінченого кримінального правопорушення. Особливої актуальності порушене питання набуває у випадку використання службовою особою свого службового становища, що може виразитися в укладанні від імені юридичної особи договорів,

предметом яких є майно такої юридичної особи, створення з використанням службових повноважень надлишків матеріальних цінностей, з метою заволодіти чужим майном у майбутньому та подібних ситуаціях. Тут, вочевидь, слід виходити із загальноприйнятого положення, що кожна наступна стадія вчинення кримінального правопорушення охоплює попередню, на основі якого можна зробити висновок, що наявність ознак замаху на кримінальне правопорушення передбачає кваліфікацію діяння виключно як замаху, навіть якщо воно одночасно підпадає і під ознаки готування.

З іншої сторони, замахом на кримінальне правопорушення є діяння, безпосередньо спрямоване на вчинення кримінального правопорушення (це нормативне положення). Відтак відмежування готування і замаху на кримінальне правопорушення додатково вимагає тлумачення змісту і цього, доволі неоднозначного формулювання.

Вирішення цієї проблеми містять результати дослідження відповідальності за замах на кримінальне правопорушення І. В. Красницького та Л. С. Щутяка. Науковці висновкували, що критерієм розмежування замаху і готування до кримінального правопорушення є вчинення або невчинення особою суспільно небезпечного діяння, передбаченого у статті (частині статті) Особливої частини КК України, що встановлює відповідальність за кримінальне правопорушення, яке особа мала намір вчинити. При цьому безпосереднім вчиненням кримінального правопорушення вчені пропонують вважати початок виконання об'єктивної сторони [5, с. 134–135]. Тим самим фактично було обґрунтовано тотожність понять вчинення дій, що охоплюються об'єктивною стороною складу кримінального правопорушення та дій, безпосередньо спрямованих на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України. Звісно, таке вирішення не можна вважати ідеальним, однак за існуючого змісту статей 14, 15 КК України, воно виглядає єдиноможливим.

Тому, вирішуючи питання на якій стадії кримінального правопорушення мало місце використання (зловживання) службового становища, слід, насамперед, виходити з того, чи таке використання є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони. Якщо особа використовувала службове становище для того, щоб створити умови

для незаконного заволодіння чужим майном загально-кримінальним способом (крадіжки, шахрайства тощо), таке використання службового становища завжди має розцінюватися як готування до відповідних кримінальних правопорушень.

Вирішуючи питання кваліфікації використання службового становища для вчинення незаконного заволодіння чужим майном, передбаченого статтями, що регламентують відповідну ознаку, слід звернути увагу на те, що у всіх статтях про незаконне заволодіння чужим майном, де така ознака регламентована, використання чи зловживання службовим становищем виступає способом заволодіння майном. Тобто мова йде про використання відповідного становища саме для вилучення майна. Відтак якщо службове становище використовується лише при створенні умов для такого вилучення у майбутньому (наприклад, особа використовуючи службове становища призначила на посаду «свого» працівника, для того, щоб у майбутньому спільно вчиняти заволодіння майном юридичної особи), не можна вести мову про початок виконання об'єктивної сторони, а тому відповідні діяння теж мають кваліфікуватися як готування.

Таким чином використання під час готування до незаконного заволодіння чужим майном службового становища, що містить ознаки окремого кримінального правопорушення, завжди повинно кваліфікуватися як сукупність того чи іншого виду незаконного заволодіння чужим майном і відповідного кримінального правопорушення у сфері службової діяльності. Це положення стосується як випадків припинення заволодіння чужим майном ще на стадії готування до кримінального правопорушення, так і випадків замаху на це правопорушення та закінченого кримінального правопорушення. При цьому у статтях, що передбачають відповідну ознаку, використання службового становища, яке не є способом незаконного заволодіння чужим майном, у всіх випадках має розумітися як таке, що здійснюється під час готування.

1. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. К., 2006. 704 с.

2. Созанський Т.І. Кваліфікація сукупності злочинів : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 240 с.

3. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. К., 2011. 1112 с.
4. Дякур М. Д. Замах на злочин: Проблеми кримінально-правової кваліфікації та відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2009. 19 с.
5. Красницький І. В., Щутяк Л. С. Відповідальність за замах на злочин за кримінальним правом України : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 224 с.

Х. Я. Шпат,
здобувач вищої освіти
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

О. М. Люшик,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Конституція України закріпила принцип поділу державної влади на законодавчу, судову й виконавчу і встановила, що організація і порядок діяльності Верховної Ради України, судоустрій, організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби визначаються виключно законами України. Конституційне положення, що основи державної служби визначаються виключно законами України, відкриває значні можливості для становлення, розвитку і формування інституту законодавства про державну службу. В конституціях і законодавстві радянського періоду про це не говорилося, і лише в 1993 р. був прийнятий перший в історії України Закон «Про державну службу». Загалом оцінюючи його як корисний і своєчасний, слід, все ж таки, відзначити, що його положеннями не охоплені всі проблеми державно-службових відносин, які потребують свого регулювання, він не призначений для всіх видів державної служби [1].

Загальне розуміння правового регулювання полягає в тому, що державою за допомогою всіх юридичних засобів здійснюється владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав і обов'язків, встановлення певних дозволів і заборон, затвердження певних правових актів.

Неможливо переоцінити негативний вплив зловживань у державному управлінні. Корупція загрожує верховенству права,

порушує соціальну справедливість, сповільнює економічний розвиток та послаблює конкурентоспроможність країни на міжнародних ринках. Вона підриває моральні основи суспільства і ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів. У демократичній системі, що за своїм визначенням залежить від довіри народу, поширення недоброчесності може виявитися фатальним, адже воно знищує віру в інститути влади. Саме тому боротьба з цим явищем належить до пріоритетних напрямків діяльності влади [2, с. 214].

Нещодавно Україна прийняла низку законодавчих актів, спрямованих на зміну та удосконалення вітчизняного антикорупційного законодавства. На жаль, реформи в системі державного управління продовжують супроводжуватися поширенням корупції серед працівників державного апарату та органів місцевого самоврядування. Ефективність заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції, є необхідною умовою для успішного подальшого розвитку України як правової, демократичної та соціальної держави. Поняття «правове регулювання» є складним і багатовимірним, його можна характеризувати як загальнотеоретичне і міжгалузеве. Вбачається, що найбільш точно відображає зв'язки між поняттями «правове регулювання» й «адміністративно-правове регулювання» позиція науковців, які розглядають останнє як різновид правового регулювання.

Вагомі законодавчі кроки, які було зроблено державою у боротьбі з цим ганебним явищем, на жаль, ще не призвели до реальних позитивних наслідків. Корупція стає на шляху до реалізації реформ, спрямованих на забезпечення ефективності та прозорості державного управління.

Корумпованість державних службовців не лише унеможливорює сталий розвиток національної економіки, але й здатна призвести до делегітимації влади. Корупція вражає важливі інститути суспільства, породжує глибоку недовіру громадян до влади, становить загрозу не тільки економічному, а й соціальному прогресу України в цілому. Тому визначення концептуальних підходів щодо створення платформи запобігання, протидії та неприйняття корупції, а також розробка системи заходів, спрямованої на попередження, виявлення і подолання корупції належить до першочергових завдань держави [3, с. 24].

Державна політика у сфері державної служби визначається Верховною Радою України. Її основними напрямками є визначення цілей, завдань і принципів функціонування інституту державної служби, забезпечення ефективності роботи всіх державних органів відповідно до їх компетенції. Для проведення державної політики та функціонального управління державною службою існують Головне управління державної служби України, та координаційну рада з питань державної служби [4, с. 12].

Варто зазначити, що механізм адміністративно-правової протидії корупції як категорія допускає можливість застосування різних підходів і дозволяє розглядати його в різних аспектах. Для підвищення його ефективності велике значення має чітке визначення змісту та спрямованості адміністративно-правових заходів протидії корупції, проведення яких і повинен забезпечувати згаданий механізм. Важливо, щоб цей механізм не тільки забезпечував протидію, яка би перешкоджала корупції, але й створювала умови для подальшого розвитку нових вимог антикорупційного законодавства, апробованих світовою спільнотою. Зважаючи на те, що корупційні правопорушення можуть проявлятися у різних галузях і сферах суспільного життя, система організації протидії корупції повинна мати міжгалузевий характер [5].

До основних складових елементів адміністративно-правового механізму протидії корупції можна віднести: правовідносини у сфері протидії корупції як різновид суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх з відповідними суб'єктами протидії корупції; норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів протидії корупції; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні сторони протидії корупції і формують комплексне та універсальне антикорупційне законодавство; державні органи, що покликані протидіяти корупції у процесі своєї повсякденної діяльності; адміністративна відповідальність як складова адміністративного примусу, що застосовується до суб'єктів корупційних правопорушень за умови порушення ними вимог чинного антикорупційного законодавства України. Важливе значення для дослідження адміністративно-правового механізму протидії корупції має реалізація правових норм, яка здійснюється у таких формах, як дотримання заборон,

виконання обов'язків, використання прав і свобод та правозастосування. Остання відрізняється від інших цілями та характером діяльності і виступає важливою юридичною гарантією законного, обґрунтованого та справедливого здійснення права, через яку здійснюється державне управління в соціальному середовищі [6, с. 100].

Отже, нещодавні зміни вітчизняного антикорупційного законодавства переконливо свідчать про домінування тенденцій попередження та запобігання вчиненню корупційних правопорушень. Унаслідок цього повинно актуалізуватися питання застосування адміністративно-правових засобів, які повинні посісти чільне місце в механізмі протидії корупції, передовсім у системі державного апарату. Успішно протидіяти корупції лише адміністративно-правовими чи загалом правовими методами неможливо. Необхідно змінити зміст і характер суспільних відносин, задіяти усі можливі економічні, політичні, соціальні та інші важелі з метою створення умов «невигідності» вчинення корупційних правопорушень.

1. Коломоєць Т. О., Шарій А. А. Правове регулювання державної служби в Україні. 2018 р. URL: <https://oldiplus.ua/downloads/511.pdf>

2. Римаренко Ю. І. Правове регулювання Міжнародна поліцейська енциклопедія. К., 2013. 1232 с.

3. Новіков О. В. Протидія корупції в умовах формування багаторівневого територіального публічного управління в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. 133 с.

4. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні. К., 2015. 19 с.

5. Галунько В. В. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання. 2011. URL: <http://www.law-property.in.ua/>

6. Остапенко О. І. Наукові уявлення про механізм адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник*. 2020. 149 с.

ЗМІСТ

Благута Р. І.	
Корупція – деструктивний фактор сьогодення.....	3
Газдайка-Василишин І. Б., Коваленко В. П.	
Проблеми кримінальної відповідальності працівника правоохоронного органу за бездіяльність щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей.....	6
Гурковська К. А., Каплан Ю. І.	
Нормативно-правове забезпечення запобігання корупції в діяльності Національної поліції України.....	12
Дідик Н. І., Зьомбра О. Р.	
Використання поліграфа у боротьбі з корупцією.....	18
Єсімов С. С.	
Адміністративно-правові засоби запобігання корупції.....	22
Кирюха К. І.	
Історико-правові аспекти визначення підходів до розуміння поняття «корупція».....	26
Ковалів М. В., Татусько Д. Р.	
Дисциплінарна відповідальність як засіб запобігання корупції.....	29
Когут Я. М.	
Правові засади формування та реалізації антикорупційної політики в Україні та психологічні чинники забезпечення її успішності.....	34
Колтун С.-О. І., Січковська І. В.	
Виявлення та припинення корупційних кримінальних правопорушень оперативними підрозділами Національної поліції.....	37

Костовська К. М.

Можливості застосування зарубіжного досвіду
боротьби з корупцією та можливість його запровадження
в Україні.....40

Кухарчишин Н. М., Січковська І. В.

Кримінально-правові проблеми протидії корупційним
проявам.....44

Макарчук В. В.

Основні функції Національного антикорупційного
бюро України, як суб'єкта формування та реалізації
державної політики у сфері забезпечення національної
безпеки і оборони держави.....47

Марін О. К.

«Корупційне кримінальне правопорушення»
як засіб диференціації кримінальної
відповідальності.....52

Мармура О. З.

Окремі питання кримінальної відповідальності
за неправомірне використання службового
становища.....58

Мороз О. Б.

Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції
як вектор формування національної антикорупційної
політики в Україні.....62

Ненчук О. І., Глюшик О. М.

Політичні та правові проблеми протидії
корупції.....67

Павліченко В. В.

Департамент стратегічних розслідувань Національної
поліції України, як суб'єкт протидії привласненню,
розтраті, майна або заволодінню ним шляхом
зловживання службовим становищем.....72

Федина Н. В., Січковська І. В.

Специфіка кримінально-правових проблем протидії
корупційним проявам.....75

Хатнюк Ю. А.

Проблеми адміністративної відповідальності
за правопорушення, пов'язані з корупцією.....78

Цивінський О. І.

Кваліфікація використання службового становища на стадії готування до незаконного заволодіння чужим майном.....	83
---	----

Шпат Х. Я., Ілюшук О. М.

Правове регулювання протидії корупції у сфері державної служби України.....	89
--	----

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ
ТА ПРЕВЕНЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

*Матеріали
постійно діючого науково-практичного семінару
28 травня 2021 року*

Опубліковано в авторській редакції

Макетування *Надія Лесь*

Підписано до друку 30.08.2021 р.
Формат 60 × 84/16. Папір офсетний. Умовн. друк арк. 5,6.
Зам. № 64-21.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.